

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV ROMÁNSKÝCH STUDIÍ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Tereza Fousová

**Od padlého anděla k blond'até bestii: postavy prostitutek
v Balzakově *Lesku a bídě kurtizán* a Zolově *Naně*.**

From Fallen Angel to Blonde Beast: Characters of Prostitutes in
Balzac's *The Splendors and Miseries of Courtesans* and Zola's *Nana*

Praha 2014

Vedoucí diplomové práce:
doc. PhDr. Eva Voldřichová Beránková, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 23. května 2014

podpis

PODĚKOVÁNÍ:

Děkuji vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Evě Voldřichové Beránkové, Ph.D. za účinnou metodickou, pedagogickou a odbornou pomoc, veškeré cenné rady, trpělivost a vstřícnost, které zpracovávání mé diplomové práce provázely.

ABSTRAKT

Tématem práce je postava prostitutky ve francouzské společnosti 19. století tak, jak je zobrazena v dobových literárních dílech.

V první části je popsána historie prostituce, od „posvátné“ ve starověkém Řecku, až po její „zlatý věk“ ve Francii 19. století. Úpadek mravů v tomto porevolučním období (důsledkem pádu náboženských a společenských tabu), znamenal velký nárůst prostituce a pohlavních chorob. Proto bylo nutné přijmout určitá legislativní a regulační opatření – reglementaci.

Druhá část práce je věnována rozdílnému (romantickému a naturalistickému) zobrazení postavy prostitutky v literární tvorbě 19. století. Představitelem romantického pojetí kurtizány, dohnané k hříchu z nouze (mýtus „padlého anděla“, jenž bude vykoupen láskou), je Honoré de Balzac se svým románem „Lesk a bída kurtizán“. Protipólem romantického pojetí prostitutky je naturalistická bestie (obludné dravé zvíře, mytická trestající požíračka), která si sama vybírá toto nejstarší povolání jako prostředek k vykonání společenské msty. Představitelkou naturalistické prostitutky druhé poloviny 19. století je hrdinka románu Émila Zoly „Nana“.

Ve druhé, analytické, části práce je provedeno textové srovnání obou typů.

Klíčová slova: prostituce, vykoupení, Balzac, Zola, romantismus, naturalismus.

ABSTRACT

Subject to this degree work is the character of prostitutes in French society in the 19th century reflected in eight selected works of French authors of the time.

In the first part of my thesis the history of prostitution from “religious prostitution” in ancient Greece to its “golden age” in France in the 19th century is described. The decay of moral principles in the post-Revolutionary period (as a result of religious and social taboos collapse) causes a great spread of prostitution and venereal diseases. Because of these reasons it was necessary to take the legalizing and organizing precautions – the French System.

The second part of this work takes addresses the different (romantic and naturalistic) representations of the character of the prostitute in the literature of the 19th century. The representative of the romantic interpretation of the courtesan who is driven to sin due to poverty (the myth of the “fallen angel” redeemed by pure love) is Honoré de Balzac and his novel “The Splendors and Miseries of Courtesans”. The opposite pole to the romantic interpretation of prostitutes is a naturalistic beast which chooses the oldest profession herself as a means of executing social revenge.

In this second, analytical, part of this work the comparison of both of these kinds is made.

Key words: prostitution, redemption of prostitute, Balzac, Zola, Romanticism,
Naturalism.

OBSAH:

1. ÚVOD.....	7
2. PROSTITUCE VE FRANCII.....	8
2.1. HISTORIE PROSTITUCE.....	8
2.1.1. Starověk.....	8
2.1.2. Středověk.....	11
2.1.3. Novověk.....	12
2.1.4. 19. století.....	13
2.1.4.1. Prostitutky.....	14
2.1.4.2. Nevěstince.....	16
3. PROSTITUTKY VE FRANCOUZSKÉ LITERATUŘE 19. STOLETÍ.....	19
3.1. ESTER.....	21
3.1.1. ROMANTICKÉ HRDINKY.....	21
3.1.1.1. Ester.....	21
3.1.1.2. Marguerite Gautier.....	23
3.1.1.3. Marion de Lorme.....	24
3.1.1.4. Fleur-de-Marie.....	26
3.1.2. OČIŠTĚNÍ KURTIZÁNY.....	28
3.1.2.1. Kurtizána andělem.....	28
3.1.2.2. Panenská kurtizána.....	31
3.1.2.3. Nemožnost vykoupení.....	32
3.1.3. DUALISMUS - PROSTITUTKA / ANDĚL.....	35
3.1.3.1. Z anděla zpět prostitutkou.....	35
3.1.3.2. Trestající kurtizána.....	38
3.2. NANA.....	44
3.2.1. NATURALISTICKÉ HRDINKY.....	44
3.2.1.1. Nana.....	44
3.2.1.2. Elisa.....	47
3.2.1.3. Marta.....	48
3.2.1.4. Vévodkyně d'Arcos de Sierra Leone.....	48
3.2.2. VÍTĚZNÁ VENUŠE.....	51
3.2.2.1. Venuše, bohyně lásky.....	51
3.2.2.2. Zvířeckost bohyně.....	53
3.2.2.3. Vykoupení.....	56
3.2.3. DUALISMUS PROSTITUTKA / BESTIE.....	60
3.2.3.1. Obludné dravé zvíře.....	60
3.2.3.2. Trestající bestie.....	64
4. ZÁVĚR.....	70
RÉSUMÉ.....	75
RESUMÉ.....	78
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:.....	79

1. Úvod

Tato práce je věnována vývoji postav prostitutek ve francouzské literatuře 19. století. Zatímco ve starších textech bývaly spíše jen okrajovými postavami, v předminulém století se prostitutky posouvají do středu zájmu a mnozí autoři si je dokonce vybírají za hlavní hrdinky svých románů. Cílem této studie tedy bude analyzovat změnu pohledu na prostitutky v průběhu 19. století, a to prostřednictvím důrazu na rozdílné zobrazování tohoto typu postav ve tvorbě osmi vybraných autorů.

Hlavní důraz bude kladen na analytické textové srovnávání romantického a naturalistického pojetí postavy prostitutky, které bude zaměřeno především na tvorbu Honoré de Balzaka (*Lesk a bída kurtizán*) a Émila Zoly (*Nana*).

V tematické části pojednáme o vývoji prostituce v jednotlivých obdobích evropských dějin. Budou zde popsány jednotlivé typy prostitutek, jejich dělení, společenský status i prostředí (nevěstince), ve kterém pracovaly.

Druhá, analytická část se zaměří na postavy prostitutek ve tvorbě autorů s romantickým náhledem na tento fenomén (Ester, Marguerite, Marion de Lorme a Fleure-de-Marie) a poté na tentýž typ postav u autorů pracujících s modelem naturalistickým (Nana, Elisa, Marta a Vévodkyně d'Arcos de Sierra Leone).

2. Prostituce ve Francii

Provozování prostituce je známé od pradávna. V historii se objevily snahy prostituci zakázat, či ji nějak kontrolovat, avšak pro vznik nějakého opatření se muselo nejdříve přesně určit, co prostituce vlastně je. To nemusí být vždy tak lehké, jak by se na první pohled mohlo zdát. Ve vydání Akademického slovníku z roku 1835 je prostituce definována jako „odevzdání se necudnosti“,¹ ale už není řečeno, co přesně se tím myslí. Ještě vágnější je Richeletova definice „životní nezřízenost“². Dnešní definice prostituce, „poskytování pohlavního styku za finanční odměnu“³ je daleko jasnější. Vzhledem k tomu, že pro mnohé názvy prostitutek a nevěstinců neexistuje jiný překlad do češtiny, než stále stejné obecné pojmenování, ponechávám je ve francouzštině.

2.1. Historie prostituce

2.1.1. Starověk

Prostituce je často označována za „nejstarší řemeslo“, které je známé u většiny rozvinutých kultur. Ve starém Řecku byla velice rozšířená. V Athénách byla velmi slavnou a vyhledávanou částí města hrnčířská čtvrť, především kvůli prostitutkám, které postávaly na každém rohu a lákaly muže k sobě domů. Prostitutky Starého Řecka můžeme rozdělit podle místa, kde vykonávaly svoje zaměstnání:

Nejlepší postavení měly hetéry (« hétaires » je dodnes ve francouzštině název pro prostitutku vyššího typu), které udržovaly dlouhodobé vztahy se svými milenci. Byly to víceméně svobodně žijící ženy podporované zpravidla jen jedním mužem. Další druh prodejných žen se nacházel v lázních. Prostitutky, jež pracovaly v domech určených k prostituci (které nechal za tímto účelem postavit Solon), byly mladé otrokyně ve věku 12-18 let. V těchto oficiálně spravovaných domech, dnes by se řeklo nevěstincích, nesměly působit svobodně narozené ženy (dále jen svobodné ženy). Veřejné domy byly daněny a odváděly státu, potažmo městu, značné sumy peněz. Proto byly podporovány. Kontrolovalo se ale, zda

¹ « abandonnement à l'impudicité », DUFOR, Pierre. *Histoire de la prostitution chez tous les peuples du monde depuis l'Antiquité la plus reculée jusqu'à nos jours*. Paris : Editeur Seré, 1851, s. 6.

² « dérèglement de vie », tamtéž, s. 6.

³ *Kapesní slovník cizích slov*. Praha: Nakladatelství Plot, 2006, s. 229.

je zákon respektován, ceny nejsou navyšovány, že prostitutky zde pracující jsou řádně zakoupené a že v nevěstinci se nenacházejí žádné svobodné ženy. Majiteli těchto domů byli bohatí patricijové, kteří za svou moc a majetek vděčili právě prostitutkám.

Pokud byla žena už příliš stará, aby se mohla prodávat, mohla se stát správkyní nějakého prodejného domu. V horším případě končila na ulici. Ty nejošklivější a nejstarší prostitutky se snažily sehnat nějakého zákazníka na okrajích měst, podél hřbitovů a většinou se z nich staly prostitutky vojáků. Stejná cesta dolů, na ulici přes nevěstinec, čekala i staré nezávislé prostitutky, tedy ty, které měly dům, kde se prodávaly, a odváděly díl peněz svému pasákovi.

Řekové však měli i posvátnou prostituci (ta byla známa v celém tehdejší světě – Středomoří, Egyptě, Persii a na Předním východě, kde byla pravděpodobně zavedena podle řeckého vzoru). Jedná se o prostituci původně provozovanou v chrámech různých božstev, které byly následně asimilovány bohyni Afrodité. Panny buď byly obětovávány této bohyni, nebo se mladé dívky samy rozhodly zde pracovat, aby si vydělaly na věno. Jelikož tyto prostitutky nebyly vnímány jako degradované, mohly se provdat bez problémů. Avšak v chrámech si vydělávali i mladí muži.

„Kněžky“ lásky byly někdy zaměňovány s kurtizánami – «hiérodoules», které provozovaly svoje řemeslo ve svatyních a část svého výdělku darovaly právě božstvu. Kurtizány byly bohaté a oslavované, bydlely v chrámu a spolu s kněžkami pracovaly ve svatyni. Dívky, které si takto vydělávaly na věno, nemohly v chrámu odmítnout peníze a tedy i zákazníka, protože tyto peníze už patřily bohyni a tak byly posvátné. Vývojem doby v těchto chrámech nepracovaly pouze vybrané panny, ale každá žena měla povinnost se zde prodávat do doby, než splatila danou částku.

V různých kulturách byla tato posvátná prostituce obdobná. V Korintu byly těmito kněžkami především otrokyně. Pouze Izraelité, jako jediní, zcela odsuzovali veškerou prostituci, i posvátnou.

Ženy se ve starověku nedělily podle kritérií sociálních, ale sexuálních. Hetéry měli muži pro radost, konkubíny pro každodenní péči a manželky pro legitimní potomstvo a vedení domácnosti. Hetéry byly pouhé společnice zkušené v bavení mužů. Tyto bývalé, propuštěné

otrokyně vynikaly v hudbě a tanci. To ony, jako jediné ženy, mohly chodit naličené a protože byly bohaté, mohly si dovolit i výrazné oblečení. Jejich nejvýznamnější postavení mezi prostitutkami potvrzuje i fakt, že vedly svobodný život a mohly se účastnit slavností a veřejného života. Avšak když zestárly, čekal je podobný osud jako ostatní prostitutky – nevěstinec, nebo kuplířství. Konkubíny byly sice svobodné ženy, ale chudé. Žily v domě muže, který si je vydržoval, spolu s jeho manželkou. Konkubíny rodily svému pánu bastardy, kteří vyrůstali spolu s legitimními potomky.

Každé starověké město muselo mít tři veřejná zařízení: lázně, aby se člověk měl kde umýt, nevěstinec pro pobavení a hostinec, kde se mohl cizinec najíst a vyspat. Nevěstince byly velmi jednoduše zařízeny. Jednotlivé cely, kamrlíky, kde byla jen postel, byly oddělené pouhým závěsem (proděravěným od ostatních zákazníků, kteří si pohledem na dvojici v cele krátili čekání). Zde pracovaly ty nejnižší prostitutky, porné (mezinárodní synonymum prodeje a prostituce). Tyto otrokyně byly považovány za pouhé sexuální objekty. Proto také, jako jediné prostitutky, byly nahé. Platilo, že čím vyšší postavení, tím více a výrazněji byla prostitutka oblečená (nesměla ale nosit dlouhé šaty, jako svobodné ženy).

V nevěstincích byly na stěnách fresky různých sexuálních poloh i s udáním ceny, aby si zákazník mohl vybrat. Při odchodu mohl napsat na stěnu cely, jak byl či nebyl s porné spokojen. Z diskrétních důvodů byl nevěstinec vždy patrový a se dvěma vchody. Dole bylo místo, kde si zákazník vybral dívku, a v patře byly cely. U vchodu pak pasák kontroloval, aby nikdo neutekl bez zaplacení « passe » – zpoplatnění sexuálního vztahu s prostitutkou (tak vznikl v novověku název pro nevěstinec « maison de passe »).

V nevěstincích pracovaly jen otrokyně. Bylo časté, že majitelé ve svých vilách vyčlenili prostor pro své služebné, otrokyně, a ty zde prodávali. Už v Řecku existovaly « pensionnaires », dívky, které si pouze pronajímaly místo v nevěstinci a část výtěžku odváděly svému pasákovi. Dětská prostituce byla vnímána řeckou společností jako něco normálního. Už sedmileté dívky a chlapci, byli prodáváni, a to za mnohem vyšší cenu než ostatní prostitutky. Když tyto děti vyrostly, byly prodány do nevěstinců. Bylo však zakázáno prostituovat svobodně narozené děti. Mimo veřejné domy byl prodejní sexuální akt provozován v tavernách, kde se jedlo, hrál hazard a servírky si „odskakovaly“ nahoru. Ve všech rušných částech města, v přístavu, na hlavních ulicích a křižovatkách, u divadel, cirku nebo amfiteatru se to jen hemžilo prostitutkami.

Římané převzali tento řecký systém, včetně nevěstinců, které označovali podle prostitutek, kterým říkali vlčice – „lupa“. Do zákazu prostituce ve 13. století Svatým Ludvíkem se nevěstinec ve Francii označoval jako « lupanar », potom ho vystřídal název « bordel ». Tento původně řecký systém byl používán ve všech římských koloniích, i v Gálii a starověcí křesťané tolerovali prostituci, která nikoho nešokovala. Císař Konstantin roku 326 prostituci dokonce legalizoval.

2.1.2. Středověk

Po pádu říše římské se germánské kmeny na území Galie poprvé setkávají s prostitucí, která je pro ně něčím naprosto nepochopitelným. Germáni uzavírali sňatky napříč klany, aby tím upevnili svazky nebo uklidnili napjatou situaci. Kdyby strávili noc s prostitutkou, neurazili by tím pouze svoji ženu, ale i její rodinu a mohli by tím vyprovokovat krvavý konflikt. Z tohoto důvodu okamžitě zakázali prostituci a nevěstky nutili ke sňatku. I v sálském zákoníku je uzákoněná pokuta za obcování s prostitutkou. Prodejná žena se stává odpuzujícím symbolem všeho, co je odsouzeníhodné, ale i tak prostituce kvete dál. A tak přichází trest, veřejné odsouzení a zmrskání zákazníka, ve víře, že to muže od smilstva odradí.

Církev se ostře staví proti kuplířství, ale ne proti prostituci. Nejpřísněji jsou trestány vdané ženy, které podvádějí svého manžela, ale prostitutky jsou trestané pouze hladem. Zbožní aristokraté a vysocí církevní hodnostáři zakládají různá zařízení, aby se vdovy a sirotci nemuseli živit svým tělem. Křesťanství sice preferuje svazek manželský, ale padlé ženě, kající se Máří Magdaléně, byly odpuštěny její hříchy a stává se symbolickou figurou raného středověku. Nicméně v 9. století dochází ke zhoršení postavení těchto žen a za prostituci mohou být odsouzeny i na tři roky vězení. Postupně se tak dostávají na okraj společnosti a jejich povolání se stává, nařízením Ludvíka IX. z roku 1254, zcela nezákonným.

Muži, kteří ve starověku navštěvovali tyto ženy beze studu a strachu o svoji pověst, se ve středověku potají plíží do nevěstinců a bojí se, že jejich návštěva nezůstane tajemstvím.

Avšak ani Svatý Ludvík nedokáže vymýt toto nejstarší řemeslo světa, protože křížové výpravy jsou vždy doprovázeny početným zástupem prostitutek. V Orientu nevěstince

jen kvetou a muži se oddávají tělesnému hříchu beze strachu a pokání, protože neobcují s křesťankami. Orient se svými harémy je vnímán jako lascivní, perverzní a smyslný, protože zde je prostituce oproti Západu tolerována. Naopak východní kultura vnímá právě tyto západní bojovníky, a s nimi i Západ, jako ty perverzní.

Do 12. století církev rezolutně odmítá smilstvo, milostné styky odehrávající se mimo manželské lože. Nicméně se zákazem prostituce dochází k ohromnému nárůstu znásilnění, takže konec středověku se nese ve znamení tolerance a nejstarší povolání se dokonce stává legalizovanou profesí. Města mají své čtvrtě lásky, a to přímo v centru. Prostituce je církví podporována a chápána, jako sociální terapie a příprava na manželství. Nevěstince, opatřené vývěsnými štíty, jsou zakládány městy (a spravovány radními), nebo přímo církví (a vedeny jeptiškami). Odtud se vžil název pro správkyňu nevěstince matka přestavená – « abbesse ». Koncem 15. století muži střídají ženy ve vedení nevěstinců, takže ty jsou vedeny správcem – « prévôt ». Prostitutky, které nepracují pro město a jsou na volné noze, se netolerují. Tyto tajné nevěstky, které působí v hotelech, lázních a tavernách, jsou vyhledávány a odsuzovány k peněžitém trestům. Existují i soukromé nevěstince, kde si dívky – « chambrières » pronajímají malé pokojíky. Vedoucí těchto zařízení zde prodávají i svoje příbuzné – neteře, sestřenice a schovanky. Prostitutky jsou ve středověku rozděleny na „veřejné“ (v nevěstincích, mají nejlepší postavení), „tajné“ (nevěstky, které jsou na tom hůře) a „potulné“ (nejhorší status). Všechny jsou vnímány jako nečisté a nesmějí se ani dotknout jídla, které jim nebylo určeno. A v případě epidemií jsou vyháněny pryč z města. Společnost sice prostituci považuje za nutné zlo, avšak tato praxe omezila znásilnění, homosexualitu a cizoložství, a tak byly prostitutky čím dál více tolerovány. Stávaly se jimi ženy, které byly znásilněné (a proto se už nemohly vdát) a nebo z důvodu chudoby. Středověk zná pouze dvě kategorie žen, a to „čisté“ - dívky panny a vdané ženy, nebo „nečisté“ – prostitutky.

2.1.3. Novověk

Války o Itálii znamenaly pro Francii nejen přínos v podobě renesance, ale i rozšíření neapolského zla – syfilitidy. Proto dochází roku 1561 k uzavření nevěstinců a lázní a všechna veřejná místa jako kabarety, hospody atd. jsou hlídána. Z tohoto důvodu se prostitutky musejí skrývat a vznikají tajné „bordely“ v řemeslných dílnách, hospodách apod. Aby mohly dál pracovat na ulici a nebyly poznány, musejí se prostitutky oblékat jako počestné ženy. Shánění

zákazníků se odehrává především ve dne a na veřejných místech, v zahradách Tuilerie a kolem Palais Royal. V této době vznikají i jakési „call girls“, které chodí za muži domů.

Roku 1684 Ludvík XIV. učinil z prostituce trestní přestupek, za který se odsuzuje do vězení. Zde se mají prostitutky nábožensky očistit a tvrdou prací v hrozných podmínkách napravit. Tato vězení se v 19. století stala zároveň i nemocnicemi pro ženy s pohlavními chorobami. Zároveň se rozlišuje, zda jde o veřejnou prostituci či kuplířství, za které je nejvyšší trest, nebo zda se jedná o hýření a skandální život, což se trestá odebráním majetku. Nedostatek kolonistek v Novém světě se řeší nucenou deportací prostitutek, která je popsána i Prévostem v jeho románu *Manon Lescaut*.

Ani Král Slunce nedokázal vymýtit prostituci. Po jeho smrti nastává období ohromného uvolnění a hýření, doba Regentství. Také za Ludvíka XV. i jeho nástupce, nedochází k omezování či zakazování prostituce. Naopak návštěva kurtizán byla nesmírně v módě. Velká francouzská revoluce přináší uvolnění mravů. Od roku 1791 je zakázáno pouze dělat hluk ve veřejných domech a prostitutky se nesmějí vyklánět z oken a voláním lákat zákazníka. Od té doby musejí být okna zavřená a nevěstince tak získávají nové jméno – « maison close ».

2.1.4. 19. století

Již za Konzulátu roku 1803 dochází k reglementaci prostituce z důvodu potřeby dohlížet na sexuální obchod. Reglementarismus vychází z teze, že prostituce je nutné zlo. Je sice potřebná, ale je nutné alespoň nějak ji kontrolovat. A to především z důvodu ochrany občanů před morální a zdravotní újmou. Prostituce v 19. století se stává velkým lékařským tématem, protože mnoho mužů nakažených syfilitidou přenáší nemoc dál na svoje měšťanské manželky a následně i na děti. Z hygienických důvodů jsou tolerovány nevěstince – « maison de tolérance », kde všechny dívky, které v nich pracují, musejí být pod lékařským dohledem. Tento systém kontroly a tolerance nevěstinců pak převezme většina zemí světa pod názvem „French system“ francouzský systém.

2.1.4.1. Prostitutky

V 19. století existuje nejpestřejší škála různých prostitutek, od těch nejbohatších kurtizán, až po ty nejchudší a nejošklivější – « pierreuses ».

Nicméně nejzákladnější rozdělení prostitutek je na prostitutky registrované « les filles soumises » , které jsou v policejním rejstříku, a na ty, které v něm nejsou, nebo-li « les filles insoumises ». Obě kategorie zahrnují široké spektrum různě pojmenovaných dívek.

Tyto « filles soumises » se dělí na « filles à numéro », jež pracují v nevěstincích a docházejí na pravidelné zdravotní prohlídky, a na « filles en carte », které sice jsou zapsané na prefektuře, ale už v nevěstincích nepracují. Často se dívky po letech tajné prostituce rozhodují legalizovat svoji činnost a nechávají se zapsat. Mnohé po letech touží nechat se vyškrtnout z policejních záznamů, ale to jde velice obtížně.

Tyto ženy nevlastní nic, kromě oblečení, které mají na sobě. Všechno ostatní si mohou koupit jen od správkyne nevěstince, která vše prodává velmi draho, a tak jsou dívky neustále v dluhích a nemohou z nevěstince odejít. Proto mnohé řeší své dluhy útekem, nebo pokusy o útěk, z těchto uzavřených domů.

Opakem těchto registrovaných prostitutek jsou pak « filles insoumises », které pracují pro sebe, nebo pro pasáka. Těchto prostitutek je většina, protože do této kategorie spadají jak příležitostné prostitutky (vdané ženy, které jen potřebují vyjít do výplaty), tak dívky na začátku své „kariéry“, nezletilé, potulné, tanečnice, herečky, servírky a další, které si jen „odskočily“ ze své práce, aby si přivydělaly.

Zvláštní třídu tvoří různorodá kategorie prostitutek, které nastoupily tuto dráhu v roce 1830 a svůj vrchol prožily za Druhého císařství, především pak v letech 1850-1860. Můžeme je rozdělit na vyšší prostitutky, které měly nějaký pokojík, a na « filles à partie », které si pronajímaly pokoje. Nejhorší postavení měly prostitutky, které pracovaly na ulici.

V první polovině 19. století se vyšší prostitutky, pro měšťany a aristokraty, nazývaly « demi-mondaines » a « lorettes ». Za Druhého císařství byly kokoty a « lionnes » a za Třetí republiky « grandes horizontales » a « belles petites ». Nejvyšší a nejlepší postavení měly kurtizány.

Nejznámější prostitutky, které se hojně vyskytují v románech, jsou asi « lorettes », (ty bydlely vedle kostela Notre-Dame-de-Lorrette) a « grisettes », což je nejčastější označení pro chudší dívku pracující v galanteriích a obchodech.

Většina prostitutek má svého milého a pasáka v jedné osobě. Ty, které pracují v nevěstincích, mají dovoleny speciální návštěvy svého pasáka. Prostitutky věří, že pouze se svým milým mohou otěhotnět, protože jen s ním dosahují sexuálního vyvrcholení. Prostitutky zbožňují děti a jsou velmi pobožné. Všechny doufají, že jednou budou mít nějaký ten obchůdek, vyzvednou si své dítě od opatrovatelky a společně budou žít šťastně. Když zestárnou, musejí odejít, ale jen minimální procento žen se provdává. Některé se věnují vedení nevěstinců a ze zbylých se stávají služky.

Většina prostitutek je nízkého původu a neumí číst a psát. Nejčastější scénář je, že dívka kolem 16 let přijde o panenství a pak, aby uživila svého milého, začne si přivydělávat. Později, většinou kolem 21 let, když ji muž opustí, vstoupí do nějakého nevěstince. Mnohé prostitutky se cíleně začnou prodávat, aby uživily sebe nebo svou rodinu. Velmi častý je i případ, že jsou prodány vlastními rodiči. A sirotci nemají možnost, jak jinak se uživit.

Prostitutky jsou pod dohledem mravností police, která byla založena už roku 1667 Colbertem. Tato speciální policie má dohlížet, aby dívky chodily řádně na prohlídky a nedocházelo k rušení nočního klidu. Také, aby nebyl porušován mravní řád, byly dodržovány provozní hodiny nevěstinců a ceny alkoholu. To police rozhodovala, jak které dívky mohou být v nevěstincích oblečené. Vše záviselo na dobrých vztazích správkyně nevěstince s agenty mravnostní policie, což vedlo k velkému zneužívání ze strany policie. Její další povinností bylo „chytat“ prostitutky na ulicích, aby nepohoršovaly, a zároveň kontrolovat, zda prošly zdravotní prohlídkou. Za každou chycenou prostitutku dostávali policisté odměny, a tak často zatýkali i počestné ženy. Pro velké stížnosti je roku 1881 mravnostní policie oficiálně rozpuštěna, ale ve skutečnosti dostává jen nové jméno: mravnostní oddíl.

Pokud se na prohlídce zjistilo, že prostitutka má nějakou z pohlavně přenosných nemocí, byla poslána do nemocnice, která byla zároveň vězením. Nejslavnější z těchto nemocnic byla Saint-Lazare. V těchto nemocnicích panovaly velice kruté podmínky a ženy se zde neměly jen vyléčit, ale i napravit, a to tvrdou prací s pomocí náboženské převýchovy. Nebylo rozdílu v postavení žen, které se zde léčily a které zde byly zavřené za nějaký jiný

trestný čin. Podmínky a předpisy, které na těchto místech panovaly, výborně popsal Edmond de Goncourt ve svém románu *Prostitutka Elisa*. O těchto zařízeních kolovaly doslova hotové legendy a ženy se jich tak hrozně moc bály, že odmítaly chodit na prohlídky a raději se stáhly do ilegality.

2.1.4.2. Nevěstince

V 19. století jsou nevěstince vedeny ženami a dívky k nim mají úctu. Nejčastěji se jim říká Madame, nebo mamá. V naprosté většině případů se jedná o bývalé prostitutky. Některé z nich jsou vdané a jejich manžel, jako jediný muž, žije spolu s nimi v nevěstinci. Tito dva zosobňují měšťanský pár. Mají malý podnik, o který se pečlivě starají a oba jsou respektováni. V nevěstinci platí přísná pravidla a každodenní režim. Každá dívka musí mít knížku, kam se pečlivě zaznamenávají všechny zdravotní návštěvy, nemoci a výměny nevěstinců. V nevěstinci nesmí pracovat nezletilý a ani zde oficiálně nemohou žít žádní milenci, avšak skutečnost je často jiná.

Nevěstince můžeme rozdělit podle místa, kde se nacházejí (v Paříži, ve městech či na venkově), a podle typu klientely, které je určen (pro aristokraty, pro měšťany, pro dělníky a na domy čtvrtého řádu, kde dívky pracují jen za stravu a ubytování).

Na venkově je nevěstinec mnohdy jediným místem, které má v noci otevřeno, a funguje tak i jako obyčejná hospoda. I atmosféra je zde úplně jiná než ve městě, často rodinná. Stejní muži, měšťané, se zde mnohdy den co den scházejí, popovídají si, popíjejí a před půlnocí chodí domů. Někteří i zůstávají se svou obvyklou dívkou. Maupassant v povídce *U Tellierů* popisuje typický provinční nevěstinec a jeho obyvatelky. „Dům měl dva vchody. Z nároží se vcházelo do jakési zakouřené kavárny, kam večer přicházeli chudší lidé a námořníci. Dvě z žen byly zvláště určeny pro tuto část zákaznictva. ...roznášely džbánky vína a lahve piva ..., objímaly hosty, sedaly jim na klín a nutily je do pití. Ostatní tři dámy ... byly vznešenější. Sloužily jen (měšťanské) společnosti v prvním poschodí.“⁴

⁴ MAUPASSANT, Guy de. *Kulička a jiné povídky*. Praha: SNKLU, 1956, s. 85.

Čím lepší nevěstinec, tím více typů prostitutek: štíhlé, obtlouštělé, vznešené, obhroublé, blondaté, černovlasé nebo rusovlásky. Nejhonosnější podniky zaměstnávaly černošky a židovky, které byly velice žádané pro svoji exotičnost.

Nejluxusnější nevěstince byly « fin de siècle », následovaly obyčejné nevěstince jako ten u Tellierů a potom « maison d'abattage », podniky s velmi nízkou cenou. Neoficiální nevěstince měly většinou zadní pokojík v nějakém lokálu či putyce (měšťané měli « brasserie à femme » a « café-concert », lidové vrstvy pak šantán – « beuglant » a putyky – « bouis-bouis »).

Postupně se každé místo, kde se prodával alkohol, stalo neoficiálním nevěstincem. Hospodští často ve svém podniku pronajímali za provizi zadní místnosti prostitutkám a svým servírkám, které si takto přivydělávaly. Také se zde ubytovávaly dívky, které se prodávaly na ulici a platily hospodskému za nájem a stravu.

Po roce 1850 počet nevěstinců klesá, ale přesto je prostituce na vzestupu. Tím, že dochází k transformaci měst a dřívější „vykřičené domy“ jsou bourány, stahují se lehké dívky na ulici nebo do hodinových hotelů. Mění se také chování mužů, kteří se stávají více pasivnější a nechávají se „lovit“ na ulici jako Tressignies z povídky *Pomsta ženy*. Navíc se citelně mění názory na zřízení nevěstince v dané čtvrti. To, co bylo dříve pozitivní, je nyní vnímáno negativně. A dívky z kaváren, svojí až desetkrát nižší cenou, nekale konkurují nevěstincům.

Od roku 1870 se datuje snaha o rušení nevěstinců. Poprvé se objevují pokusy prosadit jejich zrušení už 1866, kdy Josephine Butler zakládá v Anglii ženský evangelický spolek. Největšími zastánci abolicionismu, tehdy pouhého zrušení nevěstinců (dnešní abolicionismus prosazuje naprostý zákaz prostituce), byli především evangelíci, ale též socialisté, kteří hlásali, že kdyby nebylo měšťanské rodiny, nebylo by ani prostituce. Pokusy o zrušení nevěstinců ustaly díky prusko-francouzské válce. Společenské a sociální změny znamenají konec slavných kurtizán a nastupuje období velikých a levných nevěstinců – « maison d'abattage ». Za Třetí republiky se opět zvedá vlna protestů proti nevěstincům. Především proto, že je prokázána dědičnost syfilicity a lidé žádají reformy, aby se společnost ochránila před touto zdravotní hrozbou. I když byly feministky velkými bojovnicemi, za zlepšení podmínek pro prostitutky nebojovaly. Pouze v roce 1908 se podařilo prosadit zákon o nelegální prostituci mladistvých, který však byl porušován.

První a Druhá světová válka znamenají opět velký rozkvět prostituce, tak, jako za každé války, kdy se řada žen ocitá v těžké situaci a nezbývá jim, než se prodávat. V tomto období vznikají ty nejslavnější nevěstince jako One two two, Sphinx a Denise. Nejstarší, nejluxusnější a zdravotně nejbezpečnější Chabanais byl velmi oblíben vojáky SS, kteří byli posedlí čistotou dívek (za okupace byla prostitutka nakažená syfilitidou odsouzena na tři roky vězení).

V roce 1946 konečně dochází k zákazu nevěstinců (pouze ve Francii, ne v jejích koloniích), a to i díky mnohaleté kampani bývalé francouzské prostitutky Marthe Richardové, podle které se zákon jmenuje. Ale to na prostituci v podstatě nic nemění, jen se stáhla do ústraní. A tak paradoxně zákaz nevěstinců, z důvodu zlepšení zdravotní ochrany společnosti, vedl ke zcela opačnému výsledku. Prostitutky nejsou kontrolovány a nikdo je nenutí chodit na pravidelné zdravotní prohlídky. V roce 2003 Nicolas Sarkozy zakazuje kuplířství a pasivní získávání zákazníků na veřejných místech. Od konce roku 2011 musí klient, přistižený s prostitutkou, zaplatit pokutu ve výši 3000 eur a při recidivě může být odsouzen až k trestu vězení. Prostituce je dodnes ve Francii legální.

Prostituce existovala odedávna, v každé době a u všech národů, i když ji morálka zavrhovala. Vždy se dovedla přizpůsobit nové době, její specifčnosti a změně požadavků.

3. Prostitutky ve francouzské literatuře 19. století

V této analytické části práce je věnována hlavní pozornost srovnání dvou hlavních hrdinek - prostitutek: Balzakovy Ester a Zolovy Nany.

Honoré de Balzac (1799-1850), představitel romantismu a realismu ve francouzské literatuře 19. století, odkazuje svým souborným dílem „Lidská komedie“ na Dantovu *Božskou komedii* a barvitým vykreslením doby a lidských osudů vytváří jedinečný obraz francouzské společnosti první poloviny 19. století. Román *Lesk a bída kurtizán*, jenž byl vydáván od roku 1838 do roku 1847 v tisku na pokračování, tvoří společně s romány *Otec Goriot* a *Ztracené iluze* střed „Lidské komedie“. Tato poslední část volné trilogie vykresluje období od roku 1824 do roku 1830.

Émile Zola (1840-1902), francouzský spisovatel italského původu, je čelným představitelem naturalismu. I on vytvořil cyklus románů, jenž nese jméno „Rougon-Macquartové“, s podtitulem „přírodopisná a sociální studie jedné rodiny za druhého císařství“. Těchto dvacet románů je obdobou Balzakovy „Lidské komedie“, ale odehrávají se ve druhé polovině 19. století. *Nana* je v pořadí devátým románem, jenž volně navazuje na sedmý román *Zabiják (L'Assommoir)*, kde je líčeno Nanino dětství a hrůzný konec jejich rodičů, kteří propadli alkoholismu, zabijáku chudých. Děj *Nany* se odehrává v letech 1868-1870.

Balzac a Zola, jedni z nejvýznamnějších představitelů francouzské literatury 19. století, jsou zároveň významnými literárními sociology své doby. Svými románovými cykly mapují společenský vývoj a životy lidí od těch nejchudších až po bohaté aristokraty. Díky tomu vytvářejí ucelený pohled na dobovou francouzskou společnost, jejíž součástí jsou i obě námi zkoumané hlavní hrdinky, Ester a Nana.

V první části nazvané „Ester“ budeme věnovat pozornost především Balzakově Ester, ale i dalším literárním dílům první poloviny 19. století, a to: divadelní hře Victora Huga *Marion de Lorme*, Dumasově *Dámě s kaméliemi* a *Tajnostem Paříže* od Eugèna Sue.

V druhé části pojmenované „Nana“, která se zaměří na druhou polovinu století, se vedle Zolovy *Nany* bude práce zabývat i díly Edmonda de Goncourt a jeho *Prostitutkou*

Elisou (La fille Elisa), Huysmansovou *Martou* a sbírkou *Ďáblice (Les Diaboliques)* Barbeyho D'Aurevilly, v níž nás bude zajímat pouze povídka *Pomsta ženy (La vengeance d'une femme)*.

Prostřednictvím těchto literárních děl budeme sledovat rozkvět prostituce ve společnosti 19. století až po její vrchol za Druhého císařství. Toto období je bezpochyby stoletím ohromného vědeckého a průmyslového pokroku, velkých sociálních a politických změn. Nicméně především je to století prostituce.

V 19. století roste zájem realistických i naturalistických spisovatelů o nižší až nejnižší vrstvy obyvatelstva a s tím je spojená i větší pozornost upřená k nejstaršímu řemeslu světa a jeho představitelkám, prostitutkám. Ale jak jsou vnímány tyto lehké ženy? Jen jako odpad společnosti, nebo jsou naopak oslavovány? A pokud ano, proč? Mění se nějak obraz těchto žen? Stávají se snad dokonce prostitutky novými symboly?

Můžeme se domnívat, že s rozvojem moderní doby by prostitutky měly mít lepší postavení ve společnosti, dokonce by mohly být oslavovány jak lidmi této doby, tak autory druhé poloviny století, kteří o dělnicích lásce psali své romány. Ale je tomu opravdu tak?

3.1. ESTER

3.1.1. Romantické hrdinky

3.1.1.1. Ester

Hlavní hrdinka románu *Lesk a bída kurtizán* je překrásná osmnáctiletá dívka Ester, která už dobře zná „největší bohatství i nejhroznější bídu, muže všech vrstev.“⁵ Jak už jméno napovídá, Ester je dcerou židovky Sáry von Gobseck, přezdívané Krásná Holand'anka, jež byla proslulou a velmi drahou prostitutkou. Sára je také praneteří známého pařížského lichváře Gobsecka, jenž je hlavní postavou eponymního Balzakovy románu, který vyšel v roce 1830. Po matce Ester podědila nejen příznačnou krásu, ale i povolání. Jak je v těchto případech časté, dcery prostitutek se samy stávají nechvalnými dělnicemi lásky, protože je to pro ně jediná možnost, jak vyjít z chudoby či aspoň nějak přežít. Jak Ester v románu říká, „neměla jsem před očima žádné dobré příklady ... žila jsem nezřízeným životem, v němž jsem se narodila.“⁶ Její matka Krásná Holand'anka byla zavražděna svým milencem v nevěstinci a jako mnohé prostitutky nestihla svou jedinou dceru zaopatřit ani dobře provdat. A tak se Ester musí o sebe postarat sama a jediné východisko z nouze jí nabízí ulice. Nicméně pracuje také v nevěstinci Madame Meynardieové, kde má i volné dny. Chodí ven na procházky a tehdy poznává svou osudovou lásku, Luciena.

Lucien Chardon je hlavní postavou Balzakovy románu *Ztracené iluze*. Lucien, syn lékárníka z Angoulêmu, je nesmírně ambiciózní mladík, jenž udělá vše, aby „dobył Paříž“, uspěl ve společnosti, získal zpět postavení a titul po matce rozené de Rubempré. Z křehkého básníka, který ztratil iluze, když napoprvé svůj společenský boj prohrál a rozhodl se vlastní rukou zemřít, se však díky náhodě, (v podobě setkání s abbé Hererou na jeho poslední cestě z Angoulêmu), stává znovu bojovníkem a navrací se zpět do Paříže, odhodlán udělat vše pro svou budoucnost. Bohatý a mocný abbé Herera mu, výměnou za naprostou poslušnost a neomezenou moc nad jeho životem, slibuje pomoci získat zpět titul, postavení a v neposlední řadě i pomstít se za zesměšnění a všechny ústrky. Díky Hererovým penězům se z Luciena stává ženami obletovaný dandy, známý člen pařížské nejvyšší společnosti, ve které mu téměř

⁵ BALZAC, Honoré de. *Lesk a bída kurtizán*. Praha: Odeon, 1972, s. 21.

⁶ Tamtéž, s. 30.

všichni závidí jeho náhlý vzestup, mládí a andělskou krásu. Dokonce je mu královským dekretem navrženo jméno Rubempréu. Avšak Herera jde ještě dál a vytváří plán, který má navždy zabezpečit Lucienovu budoucnost ve společnosti, a to sňatek s nejstarší dcerou vévody de Grandlieu. Tento svazek s ošklivou Klotyldou de Grandlieu by tomuto překrásnému mladíkovi zajistil titul markýze a jmenování u německého dvora, následně snad i titul paira.

Lucien si díky neskutečné kráse, básnickému nadání a dobré pověsti získává lásku nudné, nezajímavé, žensky nevyvinuté a po matce Portugalce tmavé Klotyldy de Grandlieu. Od velké politické kariéry a vynikajícího společenského postavení ho dělí jen ohromné věno, jež musí Klotyldě připsat. Herera využije pobláznění německého bankéře Nuncingena pro Ester a hodlá mu ji prodat za neuvěřitelný milion franků, a to tak, aby nikdo nevěděl, že za tím je on sám a především Lucien, jehož pověst musí zůstat netknutá. Lucienovi, který má jen dluhy, nezbyvá než prodat milovanou nádhernou Ester, která je „poezií, rozkoší, oddaností, krásou a roztomilostí v jednom“, a vzít si ošklivou slečnu de Grandlieu, která je jen „vznešeným jménem, rodem, hodností, postavením a společenským bontonem.“⁷

Ester vyniká orientální krásou židovky, „a jako jediná veřejná holka, má vlohy být dokonalou kurtizánou: vzdělání ji nepokazilo, neumí ani číst, ani psát.“⁸ Tato štíhlá dcera Izraele má černé vlasy, hebkou pleť ženy z Orientu a ohnivé oči. Její andělská krása okamžitě zažehná spalující vášeň ve stárnoucím bankéři Nuncingenovi, který předtím nikdy nemiloval. Ester je ztělesnění nemožné krásy, protože „měla všech těch třicet vlastností, harmonicky slitých v jediný celek. Její pochybný život nejenže neporušil dokonalou krásu jejích tvarů a neuškodil zevnější svěžesti, ještě jí dal cosi z čistého ženství.“⁹ „Byla střední postavy, která dělá z ženy něco na způsob hračky, takže ji můžete uchopit, pustit, znovu uchopit a bez námahy nosit.“¹⁰ V Ester se snoubila vznešená, svůdná asijská krása s jemným vystupováním Francouzsky.

Židovské prostitutky jsou pro svou exotickou krásu velmi oblíbené a vyhledávané především v první polovině 19. století, která je dobou romantismu a zájmu o vše vzdálené, orientální a neobvyklé. Jméno Ester podle výkladového slovníku biblických jmen znamená

⁷ BALZAC, Honoré de. *Lesk a bída kurtizán*. Praha: Odeon, 1972, s. 94.

⁸ Tamtéž, s. 19.

⁹ Tamtéž, s. 41.

¹⁰ Tamtéž, s. 42.

samotný symbol judaismu, hvězdu,¹¹ nebeský objekt, který ozařuje a osvětluje. I ona, Ester, je takovou zářící hvězdou, neboť kam vstoupí, okamžitě prozáří celý prostor a strhne na sebe veškerou pozornost do té míry, že je i v masce poznána pro svou dokonalou a jedinečnou krásu.

3.1.1.2. Marguerite Gautier

Další romantickou hrdinkou francouzské literatury první poloviny 19. století je krásná Marguerite Gautier, hlavní postava románu Alexandra Dumase mladšího (1824-1895), *Dáma s kaméliemi*, který vyšel v roce 1848. Jedná se o autobiograficky pojatý román, v němž postava Marguerity má předobraz ve skutečné kurtizáně Marii Duplessiové, kterou autor miloval a měl s ní intimní vztah v letech 1844-45. Marie Duplessiová, rozená Rose Alphonsine Plessis (1824-1847), byla prý nejkrásnější a nejžádanější kurtizánou již ve svých šestnácti letech a rok před svou smrtí se v Londýně dokonce vdala za svého mladého milence hraběte Édouarda de Perrégaux. Jejich svazek však kvůli ženichovu otci záhy skončil, a tak třiatvacetiletá Marie umírá sama v Paříži na tuberkulózu. Rok po její smrti Alexandre Dumas mladší, předobraz Armanda Duvala, vzdává své lásce poslední hold románem *Dáma s kaméliemi*. Ten je natolik úspěšný, že Alexandre Dumas ml. v roce 1852 román zdramatizoval a o rok později podle něho italský skladatel Giuseppe Verdi napsal světoznámou operu *La traviata* s hlavní hrdinkou Violettou Valery.

Román *Dáma s kaméliemi* je zprvu vyprávěn samotným autorem, následně se vypravěčem stává Armand Duval. I proto je děj vyprávěn anachronicky. Dumas v románu prohlašuje, že příběh se skutečně stal, on ho jen zapsal podle toho, co slyšel a podle dopisů, které četl. „Musím (Armand) vám (Dumasovi ml.) ten příběh vyprávět celý. Napíšete podle něj knihu.“¹² Aby nebyla odhalena pravá identita Margueritiných milenců (v době vydání knihy ještě žijících), jsou označeni jen počátečními písmeny svých příjmení. Děj románu se odehrává mezi lety 1844-1847 s dvouroční prolukou v ději, kdy se Marguerita léčí v lázních. Krásná dvacetiletá Marguerita byla vyhledávanou kurtizánou, známou pro svou oblibu v bílých kaméliích, které vždy měla u sebe. Vynikala vznešenou důstojností, která umocňovala její neobyčejnou krásu a nedovolovala prozradit její povolání kurtizány. Tato

¹¹ HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. Praha: Nakladatelství Advent-Orion, 2003, s. 77.

¹² DUMAS, Alexandre. *Dáma s kaméliemi*. Praha: XYZ, 2008, s. 65.

vysoká, štíhlá, černovlasá a černooká kráska umírá v třiatdvaceti letech na tuberkulózu, sama v přepychu, který zaplatili její klienti.

Vzhledem k tomu, že Marguerita si je dobře vědoma blížící se smrti, touží po posledním mladém milenci, který by jí nechal svobodu a neprosazoval svoji vůli. Její volba padá na mladičkého, čtyřiatdvacetiletého a zamilovaného Armanda Duvala, s nímž se Marguerita seznámila v Opeře. Jejich vztah však záhy přeroste v opravdovou, spalující a osudovou lásku. Kvůli Armandově žárlivosti i kvůli hrdinčině chatrnému zdraví odjíždějí spolu na venkov, pryč z Paříže od všech mužů. Aby Marguerita měla na jejich společný život peníze, potají stráví noc s hrabětem G. a poté opouští vše a všechny jen kvůli Armandovi. Na venkově žijí idylicky, než dojdou peníze. V nouzi Marguerita odmítá Armanda zradit a dát se jinému. Raději potají rozprodává svůj majetek, protože nemůže od Armanda přijmout peníze, neboť „tím by dala své lásce příchut' jakéhosi obchodního jednání.“¹³ Na žádost Armandova otce se vzdává své lásky, opouští Armanda a vrací se k povolání prostitutky, protože je v ohromných dlužích. Armand je jejím chováním raněn, protože si myslí, že ho opustila, jen aby mohla vést svůj dřívější život v luxusu. Snaží se Margueritě ublížit, protože „byl raněn ve své ješitnosti, stejně jako ve své lásce. Musela zaplatit za to, jak trpěl.“¹⁴ Pomstí se jí tím, že si najde mladičkou milenku Olympe a vede s ní nezřízený život. Utrápená Marguerita prosí o lhostejnost, aby ji už netrápil, ale propadá své touze a lásce k Armandovi. Tehdy naposledy spolu oba stráví noc a Marguerita dokonce přistupuje na návrh být Armandovou občasnou milenkou, otrokyní, poslušným psem. Armand zahlédne hraběte N. doma u Marguerity a jeho žárlivost se stupňuje na nejvyšší míru. Mstí se Margueritě posláním učtu za právě strávenou noc. To raní Margueritu natolik, že již vážně nemocná prchá do Anglie. Po svém návratu do Francie zjišťuje, že Armand odcestoval do Orientu a nevrátí se včas, aby se s ní mohl naposledy rozloučit. Milenci se už nikdy nespátří, Marguerita umírá v bolestech a s myšlenkou na Armanda.

3.1.1.3. Marion de Lorme

Marion de Lorme je hrdinkou eponymního dramatu o pěti jednáních ve verších, které Victor Hugo (1802-1885) napsal roku 1829 a které bylo uvedeno až o dva roky později

¹³ DUMAS, Alexandre. *Dáma s kaméliemi*. Praha: XYZ, 2008, s. 205.

¹⁴ Tamtéž, s. 243.

z důvodu cenzury. Děj se odehrává v roce 1638, za vlády Ludvíka XIII., tedy v době, kdy jsou zakázané souboje. I hlavní hrdinka Hugova dramatu má svůj předobraz ve slavné kurtizáně žijící v 17. století, ve stejnojmenné Marion de Lorme (možno i Marion Delorme), jež byla velice vzdělaná a duchaplná. Jako v případě *Dámy s kaméliemi* i tato hra slavila veliký úspěch a dočkala se mnohých divadelních i filmových adaptací.

I Marion byla dohnána k prostituci nutností, únikem před chudobou, protože byla sirotek jako většina lehkých dívek. Její krása je andělská a je velice známou kurtizánou v těch nejvyšších kruzích. Krásná černooká kurtizána Marion utíká do Blois, kde se kaje za své hříchy.

„V mládí nám chutná hřích, všechno je sladké v mládí.

A potom? Duše se lítosti otevře.

A tak chci v ústraní, a možná v klášteře,
ty hříšky odčinit. Žila jsem prostopášně...“¹⁵

V Blois se zamiluje do mladíka Didiera: „poprvé v životě mám doopravdy ráda.“¹⁶ Ale Didier u Marion zahlédne jejího bývalého milence, šlechtice Savernyho a vyvolá souboj za který hrozí trest smrti. Marion a Didier spolu utíkají v převlečení za kočovné herce, aby Didier unikl trestu. Když Didier zjistí, že Marion byla kurtizánou, je zničen a sám se prozradí. Následně je odveden do vězení, kde má být popraven. Marion se ho snaží zachránit přímluvou u samotného krále, ale marně. Souhlasí proto s potupným návrhem správce vězení Laffemasa a snaží se svým tělem vykoupit Didierův život. Marion přijde k Didierovi do cely, aby mu pomohla uprchnout, ale on pochopí, co musela pro jeho záchranu udělat, a odmítá utéct. O to zoufaleji Marion prosí Didiera, aby spolu s ní opustil vězení:

„Udeř mě, bij si mě, ponižuj mě, jak chceš,
Odkopni mě a šlap, šlap po mě – jenom běž!“¹⁷

Didier zůstává ve vězení a hra končí tragicky, jeho popravou, z níž Marion zešílí a následně umírá.

¹⁵ HUGO, Victor. *Marion de Lorme*. In: *Dramata*. Praha: SNKLU, 1964, s. 117.

¹⁶ Tamtéž, s. 126.

¹⁷ Tamtéž, s. 211.

3.1.1.4. Fleur-de-Marie

Poslední romantická hrdinka Fleur-de-Marie, přezdívána Pěnkava pro svůj krásný hlas, je šestnáctiletá dívka dokonalé krásy. Jako jediná ze studovaných prostitutek první poloviny 19. století je Pěnkava blondýnka s modrýma očima. Zbylé tři kurtizány jsou tmavovlasé a tmavooké. Pěnkava je hlavní hrdinkou románu *Tajnosti Paříže*, který vycházel v letech 1842 až 1843 na pokračování v deníku *Le Journal des Débats*. Autor Eugène Sue (1804-1857) zasadil děj tohoto dobrodružného a melodramatického románu o deseti svazcích, v němž vykresluje život zločinecké spodiny v Paříži, do let 1838 až 1839.

Pěnkava je sirotek, který navíc musel jako dítě žebrať pro svoji odpornou a sadistickou „opatrovatelku“, a tak raději utekla a žila na ulici. Kvůli potulce byla v jedenácti vsazena do vězení Saint-Lazare. Když byla v patnácti letech propuštěna, omámili ji a znásilnili. Vše nastražila jedna hospodská, aby z ní mohla udělat prostitutku, která u ní bude bydlet a tak jí vydělávat. Avšak, jak se posléze ukázalo, Pěnkava, ta nejnižší prostitutka ulice, je ztracenou nemanželskou dcerou německého velkovévody Rudolfa de Gerolstein. Vše se vyjasní a Pěnkavě se zpět dostane jejího právoplatného postavení. Do svého domovského velkovévodství Pěnkava přijíždí jako překrásná vznešená princezna Marie a nikdo by z jejího chování nepoznal její utajenou minulost padlé dívky. Zde se už jako princezna Marie zamiluje do svého bratrance. I on ji miluje, ale ona se nechce vdát a raději volí život v klášteře, kde v den slibu umírá.

Všechny tyto čtyři hrdinky pojí nejen jejich andělská krása, povolání kurtizány, mladý věk (od šestnácti do dvaceti let) a krutý osud, ale především důvod, proč se staly prodejnými ženami. Tímto důvodem je nutnost. Nutnost přežít a snad i naděje, že vyjdou z bídy svého života. Neměly volbu a musely přijmout pro ně jediné možné zaměstnání. Jsou tedy pouhými oběťmi, figurkami v rukou mužů a stávají se jen věcmi, které se dají koupit, jen zbožím. „Nejsme už bytosti, ale věci.“¹⁸

Dalším zajímavým společným jmenovatelem je fakt, že žádná z hrdinek se nestane matkou. V Balzakových románech není časté, aby lehké ženy měly děti, autor dokonce tvrdí, že prostitutky nemohou mít děti a je lepší, že je nemají. Ester a Lucien „byli šťastni ... neboť

¹⁸ DUMAS, Alexandre. *Dáma s kaméliemi*. Praha: XYZ, 2008, s. 166.

neměli děti.“¹⁹ Ester by si jistě přála mít s Lucienem děti, ale ví, že je to nemožné, protože není počestnou ženou, která si je zaslouhuje a může jim dát slušnou budoucnost. Vždyť jaká budoucnost čeká děti prodejných žen? Nikdy nezískají ve společnosti slušné postavení, navždy jsou a budou poznamenáni neviditelným šarlatovým písmenem své matky. Proto Fleur-de-Marie naprosto kategoricky odmítá možnost vdát se a mít děti. „Být matkou!...já? Oh! Nikdy! Jsem nehodna tohoto svatého jména...Umřela bych hanbou před svým dítětem... já, že bych měla být respektovaná a požehnaná nevinným a čistým dítětem! Já, dříve objekt pohrdání všech! Já, že bych měla tak zneuctít toto posvátné jméno, matka...oh! Nikdy.“²⁰

¹⁹ BALZAC, Honoré de. *Lesk a bída kurtizán*. Praha: Odeon, 1972, s. 68.

²⁰ « mère!... moi? Oh! jamais! Je suis indigne de ce saint nom... Je mourrais de honte devant mon enfant... moi respectée, moi bénie par un enfant innocent et candide! Moi autrefois l'objet du mépris de tous! Moi profaner ainsi le nom sacré de mère... oh! jamais... », SUE, Eugène. *Les mystères de Paris*. Paris : Laffont, 1991, p. 1279.

3.1.2. Očištění kurtizány

Dalším společným rysem všech dívek, je touha stát se opět počestnou ženou, očistit se od svého hříšného povolání kurtizány. Ale je to vůbec možné?

3.1.2.1. Kurtizána andělem

Ester se v naprostém zoufalství, že byla v Opeře poznána i přes svou masku, bojí, že se o ní Lucien dozví pravdu, a tak se marně pokouší spáchat sebevraždu. Tehdy ji nachází abbé Herera a slibuje jí pomoci očistit se od starého zhýralého života:

„Dovedu vás do církevního ústavu, kde se dostává vychování dcerkám z nejlepších rodin; tam se stanete katoličkou, vycvičí vás v náboženských úkonech, poznáte náboženství, vyjdete odtamtud jako dokonalá dívka, cudná, čistá, dobře vychovaná...“²¹

Aby se z lehké dívky stala opět dívka počestná, musí nejprve, tak jako Ester, opustit prostředí, v němž se nachází, a tím i společnost, ve které až doposud žila, a pokusit se zbavit se hrubých způsobů prodejné dívky z ulice. Kromě správného a důstojného chování se musí naučit číst a psát. Nesmíme ale zapomenout na spirituální očistu, která je daleko důležitější než vlastní fyzická přeměna. I když se Ester upřímně kaje a snaží se modlit k Panence Marii, aby jí pomohla v jejím odhodlání změnit se, nezná žádnou modlitbu a její počínání je marné. Nedokáže v sobě pohřbít poběhlici, pokušení bývalého polosvěta je příliš silné a Ester jde na ples do Opery, kde je poznána. Aby se stala počestnou, musí projít náboženským přerodem a naučit se správně modlit za svou přeměnu. Tento nesnadný několikaměsíční náboženský přerod v klášteře stojí Ester všechny síly a málem ji připravuje o život:

„V kapli za bohoslužby se často upřeně dívala na krucifix ... oči se jí nalévají slzami; ale plakala vztekem; místo svatých obrázků, které chtěla vidět, vystávaly před ní překypující noci, divoké, zuřivé a brutální, noci kdy řídila orgie ... noci plné cukrování a vilnosti, nervových vzkypaní a neuhasitelného smíchu. Navenek byla spanilá jako panna, kterou víže k zemi jen ženské tělo, uvnitř se však zmítala císařská Messalina.“²²

²¹ BALZAC, Honoré de. *Lesk a bída kurtizán*. Praha: Odeon, 1972, s. 38.

²² Tamtéž, s. 46.

Její přerod je potvrzen pokřtěním a obrácením na víru. Tato krásná židovská kurtizána je rituálně očištěna a omyta křestní vodou a stává se tak počestnou křesťankou. I když se přerodila, sám Bůh by ji nedokázal zachránit, protože umírá láskou k Lucienovi, láskou, která je silnější než jakákoli víra na světě. Jen díky této opravdové lásce k Lucienovi je tato kající kurtizána doopravdy očištěna a z padlé lehké dívky se stává andělem. „Ester, ten anděl, který chtěl vstoupit na nebesa, sestoupil ... a čeká na tebe (na Luciena).“²³ Ester je andělem, éterickou a dokonalou bytostí, která žije mezi světským a nadpřirozeným světem jen pro svého boha, Luciena „takovému bohu nelze odolat.“²⁴ Musela se pro Luciena všeho vzdát, nejen svých zvyků a minulosti, ale především své budoucnosti, svého života. Nyní žije jen a jen pro Luciena „svět nesmí vědět, že žijete (Ester); svět nesmí zejména vědět, že jakási slečna Ester miluje Luciena a Lucien že se do ní zamiloval... Tento byt bude vašim vězením.“²⁵

„Už to nebyla kurtizána, byl to anděl, který se zdvihá po pádu,“²⁶ anděl, který obětoval svoji budoucnost, ale i sám sebe, protože souhlasí se svým zaprodáním baronu Nuncingenovi, a to jen proto, že to pomůže jejímu „bohu“ Lucienovi zajistit skvělou budoucnost. Je si vědoma toho, že ji to bude stát život, ale i tak je šťastná, že může svou obětí prospět své lásce: „poslechnu s psí oddaností.“²⁷

I ostatní hrdinky se očišťují díky své pravé, nehrané lásce, ale především svou obětí učiněnou ve jménu lásky. Touto obětí se vykupují ze svých minulých tělesných hříchů. Marion se taktéž zaprodá za záchranu svého milého, a stráví noc s Laffamasem, aby byl Didier propuštěn z vězení. I jí se nakonec dostane odpuštění od Didiera za její hřích spáchaný ve jménu lásky.

„Marion, anděli, jež země zhanobila,
má lásko, choti má, má Marion, má milá,
před Bohem, který mé duši jde v ústrety,

²³ BALZAC, Honoré de. *Lesk a bída kurtizán*. Praha: Odeon, 1972, s. 57.

²⁴ Tamtéž, s. 32.

²⁵ Tamtéž, s. 58.

²⁶ Tamtéž, s. 41.

²⁷ Tamtéž, s. 93.

všechno ti odpouštím!“²⁸

Marion trpí pro Didiera a trpí ráda, protože to je ten nejčistší důkaz její lásky k němu.

„Slast trpět pro někoho je jedna z nejsladších.

Podstoupím žalář, smrt, i muka nejvíc hrozná...!“²⁹

I Marguerita se snaží očistit se od svých hříchů. Ani ne proto, že by po tom sama toužila, ale je to podmínka starého vévody, kterého poznala v lázních. Vévodova právě zemřelá dcera byla Margueritě velice podobná a proto si ji vévoda oblíbil a chce ji vymanit z hříšného života kurtizány. Nicméně Marguerita po dvou letech už nemůže dál žít životem počestné ženy, nudí se a chřadne, a tak se navrácí do Paříže, kde „utíká od reality (blížící se smrti) k hýření, opilosti“³⁰ a ke svým milencům. Armand sní o tom, že mu „tato dívka bude vděčit za fyzické i morální vyléčení, že s ní stráví celý zbytek života a její láska mu přinese víc štěstí než láska nějaké panny.“³¹ Ale nikdo, ani Armand sám o sobě, ani kněz, ani blížící se smrt ji nedokáže změnit či „vyléčit“ z lehkého života. Kurtizánu totiž dokáže očistit jen opravdová láska.

Stejně jako Ester a Marion i Margurita prožívá radostné mučednictví s vědomím, že svou obětí zachraňuje budoucnost svého milého. Navíc Marguerita se obětuje jak pro Armanda, tak i pro jeho nezkaženou a cudně čistou sestru Blanche, která se má provdat do dobré rodiny. Sňatek by nebyl možný, kdyby její bratr žil s kurtizánou. Tato její dvojitá oběť bude odhalena až po její smrti, kdy Armand dostane deník, ve kterém se Marguerita přiznává.

„A pak přišla řada dnů, z nichž každý mi přinesl nějakou novou urážku od vás, urážku, kterou jsem přijímala takřka s radostí, protože kromě toho, že byla důkazem vaší trvajících lásky, mi připadalo, že čím víc mě budete pronásledovat, tím víc vyrostu ve vašich očích, až se dovíte pravdu. Nedivte se mému radostnému mučednictví, Armande. Láska, kterou jste mi dal, probudila v mém srdci ušlechtilé nadšení.“³²

²⁸ HUGO, Victor. *Marion de Lorme*. In: *Dramata*. Praha: SNKLU, 1964, s. 214.

²⁹ Tamtéž, s. 143.

³⁰ DUMAS, Alexandre. *Dáma s kaméliemi*. Praha: XYZ, 2008, s. 103.

³¹ Tamtéž, s. 116.

³² Tamtéž, s. 275.

Armand je zdrcen Margueritinou obětí. Teprve nyní plně chápe „toto zjevení v bílém, tak královsky krásnou“³³ a zjišťuje, jak moc se v ní mýlil a že to je on, kdo pochybil, když nevěřil v čistotu Margueritiny lásky. Už ví, „že ta dívka byla anděl“³⁴, a ne kurtizána, která ho jen využila.

„Nikdo netuší, jakou bolest jsem jí způsobil, jak jsem byl krutý a jak ona byla hodná a pokorná. Myslel jsem si, že jsem to já, kdo jí má odpouštět, a dnes cítím, že si její odpuštění nezasloužím.“³⁵

3.1.2.2. Panenská kurtizána

Pěnkava je jediná, kdo opravdu touží očistit se jen a jen kvůli sobě. Je zachráněna a vytržena z bídy, už nemusí být prostitutkou, kterou se stala po svém znásilnění. Touží se stát opět počestnou a znovu vejít do kostela, kam ona, nečistá a nehodná, nemůže nyní ani vstoupit. Zpovídá se knězi, který věří, že se opravdu kaje a že „bude brzy hodna ... rozhřešení ... beztoho byla spíš obětí než hříšnicí.“³⁶ Od svého zachránce Rudolfa dostane křížek, na kterém je vyryto symbolické datum jejího zachránění, a toto datum je dnem jejího očištění, jejího znovuzrození v křesťanské víře. Nyní, když vede počestný život, smí se modlit, což jako nečistá prostitutka nemohla. Nyní Pěnkavu přezdívali Panenka pro její panenské rysy, ušlechtilé cítění, vrozený půvab a velikou skromnost hodnou samotné Panny Marie.

Panna Marie, matka Boží, královna andělů je předmětem obzvláštní úcty a v podstatě je chápána jako první mezi světci. To k ní se Ester modlí, když se snaží očistit se od svých tělesných hříchů, protože je symbolem čistoty díky svému neposkvrněnému početí. Právě od Panny Marie je odvozen název pro nejčistší dívku, která ještě nikdy nepoznala tělesný hřích a je tedy ještě čistá, cudná a neposkvrněná, tak jak ji Bůh stvořil; je panna.

Když se kurtizány oprostí od své minulosti a začínají žít nový život, symbolicky se očišťují i změnou svého jména, a tak se z Marion stává panenská Marie. Proto Didier neví, že

³³ DUMAS, Alexandre. *Dáma s kaméliemi*. Praha: XYZ, 2008, s. 67.

³⁴ Tamtéž, s. 36.

³⁵ Tamtéž, s. 39.

³⁶ SUE, Eugène. *Tajnosti pařížské*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1992, s. 54.

ona slavná kurtizána Marion de Lorme je ve skutečnosti jeho anděl, jeho panensky čistá Marie. I Pěnkava projde přerodem jména a z Pěnkavy se stane Panenkou a následně při vstupu do kláštera je už Marií. Židovka Ester projde fázemi Messaliny, římské císařovny známé svou sexuální nevázaností, až k Máří Magdaléně, očištěné biblické prostitute, která svými vlasy osušila Ježíši Kristu jeho nohy. Avšak změny dojde jen její příjmení, a to proto, aby nebyla poznána: z Gobseck přesmyčkou vznikne paní Ester Van Bogseck. Marguerita se sice nijak nepřejmenuje, ale její jméno znamená ve francouzštině kopretina, což v květomluvě symbolizuje nevinnost.

V Margueritě bylo „cosi čistého. Navzdory hříšnému životu v sobě měla jakousi panenskost. ... v této dívce se snoubila panna, která se mohla stát vzápětí kurtizánou, s kurtizánou, která se mohla proměnit v tu nejzamilovanější a nejčistší pannu.“³⁷

Její nevinnost, čistota a určitá panenskost je symbolizovaná i tím, že je vždy v bílých šatech, když žije jen s Armandem jako počestná, láskou změněná žena, a její oblíbené květiny jsou bílé kamélie v barvě čistoty a cudnosti. Jen jedinkrát se objevuje v jiných šatech, a to černých symbolizujících smutek, neštěstí a nadcházející Margueritinu smrt. Tehdy se vidí s Armandem naposledy. Další čistá panenská dívka je Armandova sestra Blanche (Běla). To i pro ni Marguerita obětovala štěstí svých posledních dnů. Blanche znamená ve francouzštině bílá a je alegorií čistoty a neposkvrněnosti.

Tato Běla, čistota sama „měla v očích a v pohledu bezelstný výraz a ústa svědčící o tom, že se její duše zaobírá jen zbožnými myšlenkami a její rty říkají jen zbožná slova ... a ve své čistotě netušila, že někde daleko jedna kurtizána obětovala své štěstí při pouhém vyslovení jejího jména.“³⁸

3.1.2.3. Nemožnost vykoupení

Navzdory opravdové kající snaze stát se počestnou ženou a očistit se prostřednictvím oběti pro svou lásku kurtizány nemohou dojít věčného vykoupení svých

³⁷ DUMAS, Alexandre. *Dáma s kaméliemi*. Praha: XYZ, 2008, s. 92-93.

³⁸ Tamtéž, s. 292.

tělesných hříchů. „Kající se děvka bude pro církev vždy jen mystifikací; kdyby se taková našla, byla by z ní v ráji zase kurtizána.“³⁹

Ester brzy chápe, že nikdy nebude natolik čistá, aby si ji Lucien mohl vzít a aby se mohla stát matkou jeho dětí. Uvědomuje si, že se nemůže vrátit do společnosti, která by jí i odpustila její hříchy, ale určitě by nezapomněla na její minulost. Odpustit lze v mnohých případech, ale zapomenout nikdy. „Ze všech těchhle andělů budou dříve nebo později zase ženy“⁴⁰, ženy, které společnost nikdy nepřijme za opravdu čisté a nevinné. „Jste děvka, zůstanete děvkou, zemřete jako děvka; neboť přes nejsvůdnější teorie chovatelů zvířat se na tomto světě nemůžete stát ničím jiným, než čím jste.“⁴¹ A i kdyby hypoteticky ano, pak ten padlý anděl nikdy sám nezapomene na svou minulost, jako například Pěnkava.

„Což se dá minulost vymazat? Což se dá zapomenout? Může pokání umrtvit paměť. ... Druzí mohou nevěděť, odpustit, zapomenout, čím jsem byla ... ale já, madame, já nezapomenu nikdy...“⁴²

I přes tu největší a nejupřímnější kajícnost, i přes všechny peníze a moc světa tato hříšná minulost navždy ulpívá na padlé dívce jako její věčný trest, i když v mnohých případech naprosto nezasloužený. Nikdo a nic nedokáže odestát minulost prostitutky. „... i přes veškerou vaši vladařskou moc, moje hanba je nevyhládivitelná. Nic nemůže odčinit minulost ... vzpomínka na mé první ponížení mě uvádí v zoufalství a zabíjí...“⁴³

A ani ten, pro kterého se obětovala, by nikdy nezapomněl na její hříšnou minulost. Těsně před svou popravou se Didier přiznává Marion ke své nedokonalosti, nemožnosti opravdu a plně jí odpustit a jednou provždy zapomenout její minulost.

„Ubližoval bych ti a utýral bych tě.
Měl bych sto dohadů, žila bys roky hrůzy,
třeba bych neříkal, že mě tvé hříchy mrzí,

³⁹ BALZAC, Honoré de. *Lesk a bída kurtizán*. Praha: Odeon, 1972, s. 63.

⁴⁰ BALZAC, Honoré de. *Lesk a bída kurtizán*. Praha: Odeon, 1972, s. 59.

⁴¹ Tamtéž, s. 63-64.

⁴² SUE, Eugène. *Tajnosti pařížské*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1992, s. 238.

⁴³ « ... malgré votre puissance souveraine, ma honte est incurable. Rien ne peut anéantir le passé... le souvenir de ma dégradation première me désespère et me tue... », SUE, Eugène. *Les mystères de Paris*. Paris : Laffont, 1991, p. 1279-1280.

trpěl bych v pochybách, zraňoval bych tvůj stud,
byla bys nešťastná.“⁴⁴

A tak jediným možným koncem pro tyto padlé anděly je smrt. Nezbyvá než jim přát, aby byla milosrdnější než společnost, ve které žily a která je nikdy nepřestane soudit. Jediné ženy, které se tak mohou vykoupit, jsou padlé počestné ženy, vdané, které mají ve společnosti pevné místo. „Počestná žena se může zdvihnout z pádu: my (prostitutky) však padáme příliš hluboko.“⁴⁵

Opravdová láska je pro prostitutku tím nejkrásnějším. Je jí nadějí a krásnou připomínkou normálního počestného života, tím nejsladším a nejposvátnějším, avšak zároveň i tím nejhorším, co ji může potkat, protože znamená trest. Trest za opovážlivost, že chtěla být znovu počestnou, a tak porušit neměnná společenská pravidla. Nikdy pro ni tato láska nemá dlouhého trvání, protože nikdy ze sebe nesetřese svoji minulost. Nemůže tudíž mít ani žádnou budoucnost. „Když někdy Bůh dopřeje kurtizáně lásku, pak se tato láska z počátku podobá odpuštění, ale brzy se pro ni stane trestem.“⁴⁶

⁴⁴ HUGO, Victor. *Marion de Lorme*. In: *Dramata*. Praha: SNKLU, 1964, s. 215.

⁴⁵ BALZAC, Honoré de. *Lesk a bída kurtizán*. Praha: Odeon, 1972, s. 175.

⁴⁶ DUMAS, Alexandre. *Dáma s kaméliemi*. Praha: XYZ, 2008, s. 130.

3.1.3. Dualismus - prostitutka / anděl

Ester, „úplně zapomněla na svůj dřívější život. Až do toho dne žila naprosto počestně, uzavřena do své lásky jako do kláštera.“⁴⁷ Tento anděl udělá naprosto vše pro svého boha Luciena, dokonce i dobrovolně znovu padne do bahna a stane se opět kurtizánou, milenkou bankéře Nuncingena. Panensky čisté Ester není líto Nuncingena ani sebe, jen se bojí, že se tím pošpiní v Lucienových očích. „Ze své vůle se zaslíbila čistotě a mravní poskvrnění se jí zdálo nesnesitelné.“⁴⁸ Ale poslechne jako vždy se psí oddaností a ráda tím poslouží svému pánu Lucienovi.

3.1.3.1. Z anděla zpět prostitutkou

Její zpětný přerod v opovrhované stvoření, v bytost nízkou a lehkovážnou, není pro Ester vůbec lehký. Dokáže to jen díky tomu, že se už s Lucienem nesetká a tak on nemůže přihlížet jejímu ponížení. Ester se na kolenou naposledy v životě pomodlí, (později jako kurtizána už se nemůže modlit, je opět nečistá a nehodná modlení se k Bohu) a zřekne se „svého krásného života, nabyté počestnosti, svého dobrého jména, svých ctností, své lásky.“⁴⁹ Její duše letěla k nebesům a éterický anděl se změnil v bezstarostnou a krutou kurtizánu.

Kurtizána je zvláštní bytost, jež má marnivé srdce, které se každou chvílí nadchne pro něco jiného. Je jako dítě, chce všechno a hned. A když to hned nemá, vzteká se, hází s věcmi a dupe, aby docílila svého. Řada kurtizán neví co to je elegance, zdvořilost, slušné vychování, a mnohé mluví obhrouble. I důstojná Marguerita „mluvila jako hrubián a smála se tím víc, čím byla zábava uvolněnější.“⁵⁰ Chovají se tak ne proto, že by to neuměly lépe, ale protože to patří do jejich role prostitutek, je to jejich práce. Jsou placené za zábavu, a ne jen za prostý akt, mají bavit, smát se a dělat vše proto, aby se jejich milenec uvolnil a užil si zábavy, která ho odvede od reality. To, co na prostitutce láká nejvíce, je právě lehkost, svěžest jiného a nového, pro mnohé i vulgárního a necudného, prostě vše, co je odlišné od měšťanské svazující morálky. Proto když se Ester stane „bezectnou a nečistou stvůrou, „děvkou“, začíná

⁴⁷ BALZAC, Honoré de. *Lesk a bída kurtizán*. Praha: Odeon, 1972, s. 169.

⁴⁸ Tamtéž, s. 170.

⁴⁹ Tamtéž, s. 185.

⁵⁰ DUMAS, Alexandre. *Dáma s kaméliemi*. Praha: XYZ, 2008, s. 97.

se znovu chovat jako prostitutka a říká: „budeme se smát, tj., budeme *pracovat*. ... teď si budeme z lidí *utahovat*.“⁵¹

Kurtizány a šprýmy patří k sobě. A proč? Rozptylují jimi své milence, a také, že se „rády baví pochybnými duchaplnostmi a žertují na úkor lidí, s nimiž se vidí poprvé. Je to bezpochyby msta za ponižování, které musí často snášet od těch, s nimiž se stýkají denně.“⁵² a kterými nejsou vnímány jako obyčejné lidské bytosti, ale jen jako špinavé „děvky“. Padlí andělé se stávají opět prostitutkami se vším všudy, s jejich mluvou, jednáním, chápáním světa a především s morálkou jim vlastní. Anděl, kterým byly, v nich jednou provždy zemřel a spolu s ním i vše počestné a čisté.

„Kdysi se Ester, prosáklá morálkou vlastní kurtizánám, dívala na všechny takové šprýmy jako na něco tak přirozeného, že své soupeřky hodnotila jen podle toho, kolik uměly z mužského vyrazit peněz. Zničené majetky jsou důstojnickými prýmky těchto stvoření.“⁵³

Esteřin zpětný přerod v kurtizánu byl rychlý. I když v sobě kurtizánu pohřbila hodně hluboko, nikdy ji plně nevymazala, protože nejde vymazat to, čím jsme byli. S její změnou v Nuncingenovu milenku se mění i její jméno na paní de Champy, protože už nemůže nosit jméno počestné paní Van Bogseck.

Marguerita se opět stává prostitutkou, protože nemá žádné peníze (to by jí však nevadilo, chtěla s Armandem utéct do Itálie a zde chudě, ale šťastně žít), ale především proto, aby se tak dokázala zhnusit v Armandových očích. Pouze tím, že bude věřit tomu, že ho nikdy nemilovala a vždy byla jen a jen prostitutkou, ji nebude vyhledávat a prosit, aby se k němu vrátila. Kdyby ji chtěl zpátky, Marguerita by nedokázala odmítnout a vrátila by se k němu. Tím by se pro něho nemohla obětovat. Proto se uchyluje k tomu nejhoršímu ponížení, jen aby ho odehnala a tím zachránila budoucnost jeho i jeho sestry. A tak se prodává muži, jímž nejvíce opovrhuje a se kterým by jinak nikdy nebyla, hraběti N., a to jen na jednu noc.

⁵¹ BALZAC, Honoré de. *Lesk a bída kurtizán*. Praha: Odeon, 1972, s. 185-186.

⁵² DUMAS, Alexandre. *Dáma s kaméliemi*. Praha: XYZ, 2008, s. 71.

⁵³ BALZAC, Honoré de. *Lesk a bída kurtizán*. Praha: Odeon, 1972, s. 169.

Marion de Lorme stráví noc s Laffemasem jen proto, aby Didierovi zachránila život. Je natolik zoufalá, že neváhá podstoupit toto pošpinění, čímž navždy ztrácí možnost být s Didierem, jehož láska ji očistila od minulosti kurtizány.

„... - Dokázala by žena
milovat člověka, jako je Didier,
většího, čistšího než všichni, co jich je,
celá se očistit v ohni, jenž jasně srší,
duši si obrodit v té nedotčené duši –
a potom z výšin lásky tak líbezné
klesnout tak hluboko, klesnout až k vám (Laffemasovi)? Ach ne!

Nechte mi mou čistotu.⁵⁴

Miluje ho dokonce natolik, že pro něho nejen obětuje svoje štěstí, budoucnost a svoji čistotu, ale i svůj život. Marion zkouší opravdu vše, prosí, lže, žadoní všude a u všech, u krále, u Laffemasa, u kardinála Richelieua, ale není to nic platné. A tak se uchyluje k vydírání svých bývalých milenců a vyhrožuje, že se zabije, jestliže Didierovi nepomůžou na svobodu.

Marion: „- Já půjdu za vámi, já, Didier, tvá milá,
a nezabijí vás, chtějí-li abych žila!⁵⁵

Když vidí, že neuspěla, zešílí a umírá.

Opět jsou tedy prostitutkami, vše čisté z nich vyprchalo, chovají se tak, jak se patří na bahno, kam spadly. Obětují se s ochotou znovu padnout, vědouce, že tentokrát je už nikdo a nic znovu nepozvedne a že tato oběť je bude stát život. Touto nejvyšší obětí jasně prokazují, že to je právě a jen tato oběť, padnout a pak zemřít, která je činí anděly. Takže není pravda, že jen očištěná kurtizána se může stát andělem. I prostitutka může být současně jak tou nejšpinavější z celé společnosti, tak zároveň tou nejčistší. Zcela nezištně milující prostitutka je andělem.

⁵⁴ HUGO, Victor. *Marion de Lorme*. In: *Dramata*. Praha: SNKLU, 1964, s. 197-198.

⁵⁵ Tamtéž, s. 215.

3.1.3.2. Trestající kurtizána

Ester se vžila do své staronové role okamžitě a svým cíleným odmítáním stupňuje vášeň starého bankéře a především tím zvyšuje částku, za kterou bude prodána. Za to, že musí hrát, jak ho miluje, za to, že už neuvidí Luciena, trestá Nuncingena. A tak jeden z nejbohatších kapitalistů, ten známý tvrdý vyřídudch Nuncingen skáče jak Ester píská. Role se obrátily. Poslušný pes abbého Herery se mění v pána. Ale ne ve svého pána, protože stále musí poslouchat Hereru, ale v pána barona Nuncingena. A pán bankéřů se mění v oddaného psíka, který smí za odměnu ležet u nohou své majitelky. „Jste mou paní“⁵⁶ prohlašuje Nuncingen. Z bývalého lovce se stává štvaná zvěř. „Nemohu dosáhnout toho, abych jí byl pánem.“⁵⁷ Ať dělá, co dělá, nemůže si ji podmanit, a tak jen platí ve snaze získat si ji. Opak je pravdou: „Ach jak je mi protivný ten pytel zlata (Nuncingen).“⁵⁸

Nuncingen, tento měšťan, který si za svůj majetek koupil titul, tento protřelý a mazaný obchodník nedokáže odhalit hru, kterou na něho připravil abbé Herera. Jeho neznalost ženských taktik a jeho naprostá naivita se nápadně podobají naivitě Turcaretově. Turcaret je hlavní postava stejnojmenné komedie o pěti aktech, kterou napsal Lesage v roce 1709. Jde o výběrčího daní, měšťana, který se obohatil na úkor druhých, rád by si vzal baronku a povýšil tak do šlechtického stavu. Ale baronka ho jen využívá a snaží se od něho získat co nejvíce peněz za vydatné pomoci sluhy Frontina, kterého Turcaretovi ona sama doporučila. I Nuncingen dostane od Herery, tedy toho, kdo ho chce obrát o peníze, sluhu, který ale ve skutečnosti pracuje proti němu. Je jím věrná Hererova služebná Asie. Až na to prohození ženských a mužských rolí, (baronka je zde ztvárněna Hererou a sluha Frontin služkou Asií), Nuncingen je o století starší Turcaret. I Ester odhalí podobnost Nuncingenovi naivity s Tourcaretovou. „Nu, je ještě víc Turcaret, než se říká“⁵⁹, nejen tak lakomý, prohnaný, ale i tak naivní.

Vzhledem k tomu, že Nuncingen nikdy předtím nemiloval, až na stará kolena poprvé pocítil spalující vášeň, která ho naprosto zbavila rozumu a soudnosti, probíhá u něho až teď ve stáří opožděný nástup jinošství a s tím spojené objevování lásky. Tento nástup mládí je o to silnější, že je naprosto nenadálý a už neočekávaný, proto má nad ním Ester takovou moc.

⁵⁶ BALZAC, Honoré de. *Lesk a bída kurtizán*. Praha: Odeon, 1972, s. 174.

⁵⁷ Tamtéž, s. 179.

⁵⁸ Tamtéž, s. 175.

⁵⁹ Tamtéž, s. 191.

Nuncingen se trápí a nejí, dokonce onemocní, protože zprvu nemůže svou zářící tajemnou ženu nikde najít. A když ji najde, je neustále odmítán, takže „v Esteřině přítomnosti byl dítětem; jakmile však nebyla nablízku, navlékal znovu lichvářskou kůži.“⁶⁰ Tento tvrdý muž, který rozuměl jen řeči peněz, se pod Esteřinými rukama mění v naprostého slabocha, který neustále jen ustupuje a platí. „Nuncingen, člověk tak protřelý a světa znalý, jako by měl pásku na očích; nechal se sebou vláčet jako dítě.“⁶¹ Nuncingen je Esteřiným počínáním zbaven své mužnosti, je neschopen jednat, pracovat a zbaven síly, není ničím jiným než slabým dítětem. Dalo by se říci, že Ester Nuncingena symbolicky vykastrovala a zbavila ho veškeré jeho mužnosti, a tím ho oslabila. To je Esteřina pomsta.

Ester by mohla klidně žít dál a po Lucienově svatbě být jeho tajnou milenkou, ale to už by nebyl její zidealizovaný božský Lucien, který by patřil jen jí. Ester chce být pro Luciena jedinou a mít ho jen a jen pro sebe, tak jako doposud. S jiným vztahem se nesmíří, protože už by to nebyl vztah s bohem, ale jen s obyčejným člověkem. Ale takový božský vztah už není možný, protože Lucien se brzy žení. Když nemůže být jediná a bez Luciena nemůže žít, Ester se raději zabije podáním silného a bezbolestného jedu. Už od samého začátku Ester moc dobře ví, jaký konec bude mít jejich láska, „jednou to všechno zaplatím“⁶² a jen doufá, že Lucienova ženitba přijde co nejdříve, protože „jeho sňatek by byl mou smrtí.“⁶³ Jeho svatby s Klotyldou se nedočká, protože po noci strávené s Nuncigenem, když má už všechny peníze pro Luciena, se zabíjí. Avšak Lucienovi tyto peníze k spokojené budoucnosti nepomůžou a ke štěstí už vůbec ne. Nikdy je ani nedostane, protože jsou ukradeny a navíc je Lucien zatčen za spoluúčast na loupežné vraždě. Jeho budoucnost je pryč jednou pro vždy. Slaboch, který prodal anděla za nejvyšší cenu, nevydrží potupu a v cele se oběsí.

Lucien byl sice právně nevinný, nijak se nepodílel na loupežné vraždě, ale i tak je vinen. Vinen proto, že zaprodal Ester i sám sebe, svoji duši abbé Hererovi, tomuto ďáblu v sutaně, jen aby získal peníze a moc, aby povýšil do šlechtického stavu. Ale proč to abbé dělal? Proč dělal vše, jen aby Lucienovi pomohl? Co z toho měl? Pomstu. On Lucienovi nepomáhal, protože by ho miloval jako syna, ale protože on, Lucien, byl nástrojem jeho vlastní pomsty. „Lucien mu byl víc než syn, víc než milovaná žena, víc než rodina, víc než

⁶⁰ BALZAC, Honoré de. *Lesk a bída kurtizán*. Praha: Odeon, 1972, s. 172.

⁶¹ Tamtéž, s. 150.

⁶² Tamtéž, s. 67.

⁶³ Tamtéž, s. 64.

život; Lucien byl jeho pomsta.“⁶⁴ Abbé Herera totiž není nikým menším než nekorunovaným králem zločinců, Vautrinem, vlastním jménem Jakubem Colinem, také zvaným Smrtivzdorným. Tento zločinec, který dokáže vždy uprchnout, přežít a vrátit se zpět ještě silnější než naposledy, se mstí na měšťanské společnosti, která je největším zločincem ze všech. To právě měšťané svojí ziskuchtivostí, která je žene dělat ty největší zločiny ve jménu peněz, ničí a mnohdy i berou životy těch chudších, které využili a pak odhodili na své cestě za penězi. Tyto zločiny jim procházejí bez trestu a bez povšimnutí.

„ Že si nějaký spekulant prožene hlavu kulkou, nějaký sensál uteče, nějaký notář odnese jmění sta domácností (a to je horší než člověka zabít), že nějaký bankéř likviduje, na všechny takové katastrofy Paříž v několika měsících zapomíná.“⁶⁵

A bankéř Nuncingen je právě jedním z těchto lačných měšťanů, kteří udělají vše, jen aby zbohatli, a následně si za tyto nakradené peníze koupili šlechtický titul. „... každé rychle získané jmění je výsledkem náhody a nějakého objevu – nebo legální krádeže.“⁶⁶ Nuncingen byl jen chudý židovský Němec, který se finančními spekulacemi a úspěšnými úpadky stal prosperujícím měšťanem a následně i francouzským baronem. Všechny bankovní machinace a způsoby, kterými Nuncingen ohromně zbohatl na úkor jiných lidí, jsou podrobně vyličený v Balzakově románu z roku 1838, *Bankovní dům Nuncingen (La maison de Nuncingen)*.

Vautrin je bývalý galejník, kterého hledají i samotní zločinci a galejníci, protože uprchl s jejich penězi. Aby nebyl poznán policií ani kýmkoli jiným, používá všechny myslitelné převleky a masky. Dokonce si sám poleptal obličej kyselinou. Postava Vautrina se poprvé objevila v prvním díle centrální trilogie *Otec Goriot*, kde se Vautrin seznamuje s mladým a ctižádostivým Rastignakem. I jemu nabízí ďábelskou smlouvu, která by Rastignakovi zajistila společenský vzestup, ale on odmítá, na rozdíl od Luciena, který zaprodá svou duši tomuto vrahovi a zločinci v sutaně. Nyní po letech Vautrin, nikým nepoznán (jen Rastignakem a ten by ho ze strachu neprozradil), může v klidu spřádat své plány. Tento falešný abbé, pravého Vautrin sám zabil, je jako sám Bůh, protože to je on, kdo vše řídí a mění tím lidské osudy. To on je svrchovaným vládcem nad životy svých poddaných, Ester a Luciena, kteří ho na slovo poslouchají. Ale Vautrin vládne všemocnou rukou i nad všemi

⁶⁴ BALZAC, Honoré de. *Lesk a bída kurtizán*. Praha: Odeon, 1972, s. 78.

⁶⁵ Tamtéž, s. 78.

⁶⁶ Tamtéž, s. 164.

ostatními lidmi, kteří pro něho pracují, nad Asii, Evropou a hejdukem, který hlídá Ester. Tohoto samozvaného boha se všichni bojí, protože je nemilosrdný a má je v hrsti. Vautrinovi přísluhovači vědí, že kdyby neuposlechli jeho příkazů, neváhal by a tvrdě se jim pomstil.

Vautrin alias abbé Herera zachránil před sebevraždou jak Luciena, tak i Ester, oběma dal naději a přetvořil je k obrazu svému tak, jak se mu to hodilo do plánů. To Herera „stvořil“ Luciena, bezcharakterního budoucího francouzského paira.

„Se svými (Vautrinovými) geniálními vlohami kazit lidi zničil Lucienovu počestnost tím, že ho vrhal do krutých běd a nesnází a pak ho z nich zachraňoval, když ovšem Lucien tiše souhlasil s hanebnými a mrzkými jeho činy, které však Luciena ponechávaly v očích společnosti čistým, přímým a ušlechtilým člověkem.“⁶⁷

Tento ďábelský manipulátor uměl všechno a všechny využít jako nástroj své moci, který mu dopomohl k pomstě. I Ester zachránil, vytáhl z bahna prostituce, očistil ji, aby ji následně prodal za nejvyšší cenu Nuncingenovi. Vautrin se vůbec nestará o city druhých, o jejich osud či bolest. Když Ester téměř umírá bolestí nad ztrátou Luciena a své nabyté počestnosti, Vautrin jí poradí: „Namluv si, že máš souchotiny, umři a netrap nás svými žalozpěvy.“⁶⁸

Vautrin se mstí prostřednictvím Ester Nuncingenovi. Mstí se mu za to, že bankéř má moc a ohromné bohatství, že tento židovský kapitalista si může dovolit cokoli a vše mu projde. Bohatství a moc se neodpouští nikomu, a především ne cizákům a židům, kteří se obohacují na úkor Francouzů.

V první polovině 19. století je ve Francii velmi silný antisemitismus a Balzac, tak jako mnoho jiných, je antisemitou. Proč tedy jeho hlavní hrdinka je židovka? Nesmíme zapomenout, že Ester je především prostitutkou a jako taková je nečistá, nehodná figura, která nikdy nebude právoplatnou součástí francouzské společnosti. Pro Balzaka i židé jsou nečistí a neměli by mít plnohodnotný společenský status, stejně jako prostitutky. Ne nadarmo druhým židem v jeho románu je ziskuchtivý bankéř Nuncingen, který se chová tak, že vše v životě lze koupit: titul, milenku i lásku. Židé jsou stejně jako Nuncingen nemorální a pro peníze jsou

⁶⁷ BALZAC, Honoré de. *Lesk a bída kurtizán*. Praha: Odeon, 1972, s. 81.

⁶⁸ Tamtéž, s. 143.

schopni všeho i zrady. Vždyť židovka Ester také pro peníze zradí svůj lid a ani jí to není líto. Avšak Ester zrazuje vícekrát: nejprve svou židovskou víru tím, že se nechává pokřtít, poté zradí i křesťanského boha tím, že na jeho roveň klade naprosto nehodného a slabošského Luciena. Další Esteřinou zradou a křesťanským hříchem je její sebevražda.

Balzakova Ester je pravým opakem biblické Ester, která jako perská královna (manželka perského krále Achašveróše) nemohla přiznat, že je židovkou. Přesto, aby zachránila svůj lid před pogromem, se nakonec ke svému židovskému původu přizná, i když se tím vystavuje nebezpečí. Svůj lid zachrání. Balzakova Ester ale svůj lid nezachrání, naopak ho ničí.

Judita je další biblickou svatou bojovnicí a ochranitelkou židů. Židovka Judita, tato mladá a krásná vdova se sama odváží za velitelem nepřátelského vojska Holofernem a po noci kterou s ním stráví, mu usekne hlavu a tím zachrání svůj lid. Judita svou zbožností a odvahou zachrání židovské město Betulii před dobytím. Je nástrojem odporu proti vpádu nepřitele a s ním spojeného nového náboženství, křesťanství. Judita je nástrojem Boha a je tedy skutečnou svatou bojovnicí. A proto vyhraje dobro a Bůh.

I Ester je dle Balzaka nástrojem odporu, tentokrát proti vnitřnímu nepříteli Francie, židům. Tito ziskuchtiví lidé ničí Francii tím, že ji rozdělují. Na část, která se stejně jako oni oddává luxusu, orgiím a hlavně penězům, a na druhou, která jim slouží a zajišťuje jejich bohatství. Ester není nástrojem Božím, ale nástrojem „abbé“ Herery. Nez vítězí dobro a Bůh, ale zlo a Antikrist - Herera. Balzac s ironií sobě vlastní tvoří novodobou svatou bojovnicí prostitutku a pokřtěnou židovku, která uctívá člověka, Luciena. Tato naprosto nehodná žena je dokladem toho, že židé nemohou skutečně konvertovat ke křesťanství, protože nikdy nemohou vymazat svůj proradný původ prodejného a ziskuchtivého národa.

Vautrin je opravdu všemocný. Dokáže to, co nikdo jiný, unikat policii, zločincům i smrti. Zdá se naprosto neporazitelný. Vede tajný boj s policií, který nakonec vyhrává. Tento zločinec a vrah, který je pasákem jak Ester, tak i Luciena, se nakonec stává hlavou policie. Vautrin, alias abbé Herera, nekončí hru života předčasně jako Ester a Lucien, ale naopak vítězí na celé čáře. Stává se „čestným“ občanem společnosti, stává se jedním z „nich“. Jedním z těch, proti kterým tak bojoval, které tak nenáviděl a kterými tak opovrhoval. Stává se měšťanem.

Tak jako ve *Ztracených iluzích*, kde Balzac vykresluje svět žurnalistiky a literatury, v *Lesku a bídě kurtizán* je popsán svět zločinců a policie, a samozřejmě s tím spojený svět prostituce. Umění literatury, ať už krásné poezie a beletrie či novinařiny, je zde nahrazeno uměním zločineckých machinací. Vždyť i Lucien zavrhl svět umění a literatury. Tento již bývalý básník se chystá na svou roli politickou, koupenou za zločinecké a kurtizánou vydělané peníze.

Román *Lesk a bída kurtizán* vykresluje pařížský život jako divadlo, kde se hraje jak tragédie, tak i komedie. Nesporně tragický je osud ústřední milostné dvojice, Ester a Luciena. Naproti tomu komično je ztvárněno postavou Nuncingena a jeho hatmatilkou, která není ani francouzštinou ani němčinou. Toto pařížské divadlo je plné masek, vždyť všichni ve společnosti nosí masky, protože se snaží zastíit své pravé city a úmysly. Všichni se přetvařují a hrají svoje společenské role, i když je to činí nešťastnými. Tedy i tento román je plný masek a převleků. Policisté a špioni se převlékají za zločince, obyčejné lidi či hrabata, podle toho, jak potřebují. Stejně tak i Asie mění převleky a role podle toho, jak Vautrin potřebuje. Asie svede velmi důležitou roli prostředníka a kuplířky v jedné osobě, protože sjedná prodej Ester Nuncingenovi tak, aby v něm nefiguroval Vautrin ani Lucien. Asie sehrála Lesageova Frontina opravdu bezchybně. Ale nejlepším hercem je bezesporu Vautrin. Hrál bezpočet rolí a všechny naprosto geniálně. V každém svém převleku zcela splýnul se svojí rolí, ale nejlepším jeho kostýmem byla bezesporu sutana.

I Lucien hraje divadlo před Klotyldou, která se mu vůbec nelíbí. Musí hrát zamilovaného, aby dosáhl své vysněné budoucnosti. Samozřejmě i Ester, tato krásná múza umělců, hraje (stejně tak Marguerita i Marion). Vždyť každá prostitutka je vlastně herečkou! Copak se neživí předstíráním lásky? Obě strany, jak prostitutka, tak i klient, jsou si vědomy, že je to jen předstíraná hra. Vždyť kurtizána se liší od „lehké holky“ jen tím, že obratněji dokáže zahrát svou roli. A to tak, že iluze citu je natolik silná, že klient dokáže zapomenout, byť na chvíli, že jde jen o obchodní akt, a ne akt lásky.

3.2. NANA

3.2.1. Naturalistické hrdinky

3.2.1.1. Nana

Nana, hlavní hrdinka stejnojmenného románu Émila Zoly, je pravý opak Balzakovi andělské Ester. Obě hrdinky jsou sice stejně staré, oběma je osmnáct let a obě jsou francouzské kurtizány, ale zde tím podobnost končí. Nana je blondatá a tučná dívka s modrýma očima, zatímco Ester je tmavovlasá s tmavší orientální pletí. Dokonce je tak krásná, že i štíhlost jí sluší, protože v 19. století byla ideálem spíše trochu zaoblená postava. Vždyť právě pro svou silnou postavu je Nana tak opěvovaná, pro své vyvinuté vnady a silné ženské boky. „Nana byla tak bílá a tak tučná.“⁶⁹ Nana je symbolem ženskosti v její plné kráse.

I postava Nany má svůj předobraz ve slavné francouzské kurtizáně, a to v Marie Ernestine Blanche d'Antigny, řečené Blanche D'Antigny (1842-1874). Tato sice průměrná herečka, ale o to slavnější kurtizána nejvyšších kruhů za Druhého císařství, byla známá pro nadměrnou zálibu v luxusu. I ona utíkala před věřiteli do Ruska a Egypta, jako Nana. Zola se dokonce nechal inspirovat i stejnou příčinou smrti: obě umírají na černé neštovice.

Jako většina prostitutek je Nana sirotek, její dětství je popsáno v Zolově románu *Zabiják*. Její matka Gervaisa měla za svobodna dva syny a pak si vzala Coupeaua, otce Nany. Její otec byl velice pracovitý dělník, ale po pádu ze střechy byl dlouho nemocný, odvykl pracovat a přišel na chuť alkoholu, který ho stejně jako Gervaisu stál život. Nana byla dříve květinářkou, ale velice brzy jen tak ze zvědavosti okusila život prostitutky. Peníze a její vrozená lenost jsou důvodem, proč se do dílny nevrací a už se jen prodává na ulici U Zlaté kapky. Pak si nachází milence, který jí platí byt, a Nana začíná kariéru herečky v Bordenanově Variété. „Nana je učiněné dřevo. Copak ženská potřebuje umět hrát a zpívat?... Nana má hergot něco jinčího a to stojí za všechno ostatní. ... jen vyleze na jeviště, všichni budou slintat.“⁷⁰

⁶⁹ ZOLA, Emile. *Nana*. Praha: SNKLU, 1965, s. 21.

⁷⁰ Tamtéž, s. 9-10.

Nana je sice krásná, ale velice hloupá, prolhaná, bezcitná a lhostejná i ke smrti lidí kolem sebe. Na sebeupálení hraběte Vandeuvesa ve stáji řekne:

„Ale ten ohňostroj na konci, ó, velmi nóbl! ... Nejkrásnější byli koně, nechtěli se nechat upéct. Bylo slyšet, jak mlátí kopyty, jak se vrhají na vrata, jak křičí zrovna jako lidé...Ano, lidem stydla krev v žilách.“⁷¹

Tato tragická představa se Naně převelice líbí, necítí žádný pocit smutku nebo neštěstí. A to nikdy. Pokud někoho lituje, pak jen sebe samu. Je velice sebestředná. Sice má syna Ludvíčka, ale i o něho pečuje Nanina tetá. Nana má o syna zájem, pouze když si na něho po dlouhé době vzpomene. Ludvíčka měla v šestnácti se zedníkem, který Nanu jen bil. Nana „dědí“ osud své matky, která měla za muže také zedníka, který jen pil a bil jak ji, tak jejich dceru. Podobný osud v té době měla většina dělnic, které jen dřely a rodily děti mužům, kteří je opilí bili. Nanin syn Ludvíček je velice neduživý, stále nemocný, bledý a nedomrlý. Nana jen žasne, jak je možné, že je stále tak nemocný. Vždyť „ona, jeho matka, je přece tak zdravá!“⁷²

I ostatní kurtizány mají děti. Lucy Stewartová má dospělého syna Oliviera, Róza Mignonová má syny dva, Karla a Jindřicha a Gaga dokonce dospělou dceru Lili, kterou zaučí do prostituce a prodá hraběti Chouardovi. V naturalistických románech prostitutky mají děti a mnohdy i svoje děti prodávají, tak jako u Zoly kurtizána Gaga a stará Héquetová, která prodává svou dceru Karolínu. Ale nejen matky prodávají své děti, mnohdy i manželé své manželky jako Mignon svou ženu Rózu.

Všechny prostitutky v Zolově románu mají společného jmenovatele, a to původ. Všechny jsou z chudé rodiny, mnohdy z venkova. Ale výjimkou nejsou ani dcery pařížské dlažby, tak jako Nana. Vesměs jsou to bývalé dělnice, ať už květinářky, pradleny, šičky atd., které utekly za snazší práci a především za penězi. Proto se všechny prostitutky tak radují, že bude toho roku (1868) výstava v Paříži. Výstava znamená zástupy lidí a cizinců, kteří přijedou a budou se chtít pobavit. Bude to dobrá sezóna, která jim přinese spoustu peněz. Výstava pro ně nebude kulturní událostí roku, ale jen honbou za úspěchem, tj. za bohatším milencem. I když se všechny tyto kurtizány tváří jako dobré kamarádky, nesmírně sebou

⁷¹ ZOLA, Emile. *Nana*. Praha: SNKLU, 1965, s. 253.

⁷² Tamtéž, s. 213.

navzájem pohrdají, kradou si milence a především si závidí. Nana se časem vyšvihne až na samý vrchol a bude První Nevěstkou mezi všemi.

Naniným opakem je hraběcí dcera Estelka Muffatová, které je šestnáct let. Tak jako Balzakova Klotylda je i Zolova Estelka vytáhlá, hubená a nevyvinutá tmavovlasá dívka. Paul Dagueuet, bývalý Nanin milenec, si Estelku vezme i přes její ošklivost, pro její ohromné věno. Estelčina matka Sabina je opravdovou krasavicí a určitým protipólem Nany. Sabina je krásná černovláska, plná ženské přitažlivosti i ve svých čtyřiatřiceti letech. Sabina i Nana mají na tváři stejné znaménko krásy a jsou pro ně srovnávány. Hraběnka Sabina ale z pomyslného souboje vychází jako ztělesnění čistoty a vznešenosti, které by nebylo žádné tělesnosti schopno.

Naniným nejvýznamnějším a asi i nejdlouhodobějším milencem je hrabě Muffat. Muffat je synem generála, kterého Napoleon povýšil do šlechtického stavu. Román se odehrává na sklonku Druhého císařství, za vlády Napoleonova synovce Napoleona III. Proto se hrabě Muffat, jakožto představitel nové šlechty, právě nyní těší té nejvyšší možné přízni. Navíc byl právě jmenován císařovniným⁷³ komořím. V důsledku bigotní výchovy se z Muffata stal chladný a velice ctnostný člověk, který žije příkladným životem. Palác Muffatů je alegorií nábožensky upjaté morálky, beze smíchu, světla a jakýchkoli změn. Za života Muffatovy matky se tam naprosto nic nemění, ani ve vybavení domu, ani v životě jeho obyvatel. Nicméně Naniným příchodem na scénu, tj. do života hraběte Muffata, se vše mění. Především ledová, přímo náboženská důstojnost hraběte Muffata. Právě pro svou vrozenou vážnost nemá hrabě Muffat v románu křestní jméno, které by ho příliš polidštilo a postavilo na úroveň druhých.

Dalším významným Naniným milencem je německý židovský bankéř Steiner. Nicméně Zolův bankéř Steiner není vůbec žádný naivní Turcaret jako Balzakův Nuncingen. Steiner je sice zamilovaný do Nany, ale ne tak bezhlavě jako Nuncingen. A především bere Nanu jako kurtizánu, ne jako nějakého anděla. Ví, že jde jen o vztah založený na penězích, a když už peníze nemá, musí přenechat své místo dalšímu platícímu zákazníkovi. Ale Steiner se vždy odlepí ode dna, znovu vydělá další peníze a s novým majetkem přichází i nová milenka.

⁷³ císařovna Evženie, manželka Napoleona III.

Jedinou „opravdovou“ Naninou láskou je herec Fontan. Otázkou je, zda Nana dokáže skutečně milovat. Jen podléhá určité touze a představě o lásce. Ale ani ta nikdy nemá příliš dlouhého trvání. Přesto je Nanin a Fontanův vztah poněkud zvláštní, protože Nana kvůli němu opouští svůj luxusní život, své milence i práci herečky. Zanechává všeho, aby si hrála na šťastnou domácnost. Ale ani tato představa nemá dlouhého trvání. Fontan, tento až groteskně ošklivý muž, začne Nanu brzy bít. Nana „měla strach, směšná Fontanova maska byla strašlivá. ...Cítila k Fontanovi respekt.“⁷⁴ A nakonec se jí rány líbily, protože sebou přinášely „přivaly mdlé a vlhého perverzní rozkoše.“⁷⁵ Fontan ji nejen bil, ale i využíval ve svůj prospěch, protože Nana ho živila. Aby Nana měla dost peněz na domácnost i pro Fontana, musela znovu šlapat chodník. A tak se vrátila opět na počátek, na ulici. Nicméně Fontan nesnesl submisivní Nanu a začal ji nenávidět. Nakonec ji vyhodil a tak se Nana vrací zpět, paradoxně nahoru, a stává se ještě dražší a známější kurtizánou. Po ohromném úspěchu doma i v cizině Nana umírá v pařížském hotelu na neštovice, kterými se nakazila od svého právě zesnulého syna Ludvíčka. A tak nejznámější prostitutka Druhého císařství, umírá v předvečer velké bitvy a konce tohoto režimu. Umírá jako ohromně bohatá.

3.2.1.2. Elisa

Elisa je mladá a docela hezká prostitutka. Tato hlavní hrdinka naturalistického románu Edmonda de Goncourt (1822-1896) *Prostitutka Elisa (La fille Elisa)* z roku 1877 je naprosto obyčejná prodejná žena. Je to dcera porodní báby, po které má převzít řemeslo. Ale Elisa nesnáší tvrdou práci a s jednou prostitutkou, kterou přezdívali Lotrind'anka, se domlouvá, že uteče a půjde pracovat s ní do nevěstince v Bourlemontu. Byla ještě pannou, ale ani to nikomu neřekla. A napoprvé hraje zkušenou. V nevěstinci se jí velice líbí a je tam moc spokojená. Protože umí číst a psát, působí vznešeně, takže zde na venkově vypadá jako Pařížanka. Dostane se jí zvláštního postavení a Elisa je velice šťastná ve svém novém životě.

Idyla se hroutí, jakmile Elisa propadá četbě. Stejně jako paní Bovaryová i Elisa se stává obětí romantické literatury a chce zažít to, co četla. Proto uteče s mužem, který vypadá jako agent, ale ve skutečnosti je to policejní udavač. To jen kvůli němu si Elisa pohoršuje a nakonec šlape jen na ulici, aby mohla svého agenta uživit. Jak už to bývá, i ji její milenec bije.

⁷⁴ ZOLA, Emile. *Nana*. Praha: SNKLU, 1965, s. 163.

⁷⁵ Tamtéž, s. 166.

I ona je šťastná, že se může obětovat pro svého milého. Jakmile Elisa plně podlehne svému milenci a obětuje se pro něho, on se jí nasytí a odvrhne ji. Elisa začne pracovat v pařížském nevěstinci, který je naproti vojenské škole. Poprvé v životě se doopravdy zamiluje do bezejmenného vojáka, který její lásku opětuje. Ale ani nyní se vysněný šťastný život nekoná. Elisa je za vojákovu vraždu odsouzena k doživotnímu vězení v klášteře Noirlieu. Zde ve čtyřiceti letech šílená umírá.

3.2.1.3. Marta

Marta je stejně jako Elisa obyčejnou prostitutkou. Joris-Karl Huysmans (1848-1907), vlastním jménem Charles Marie Georges Huysmans, napsal svůj úplně první román *Marta, příběh prostitutky* (*Marthe, histoire d'une fille*) dokonce rok před Goncourtem, v roce 1876. I jeho Marta je bývalou dělnicí, která se dala na cestu prostituce především z lenosti. Ale i ze zvědavosti, protože to, co ji nejvíce svedlo, byly řeči ostatních dělnic. „Ženská dílna je předpokoj Saint-Lazare (vězení a zároveň nemocnice pro padlé ženy)⁷⁶ I Marta je v patnácti sirotek, její otec byl malíř a matka dělnice vyráběla falešné perly. Marta je po matce dělnicí, ale brzy práci opouští a nechává se vydržovat.

Po smrti svého milence a právě narozeného dítěte (oba umrzli) se Marta stává prostitutkou v nevěstinci. Hnusí se jí to, a tak pije, aby zapomněla. Z nevěstince utíká a potkává Gingineta, který ji přivede do divadla Bobino. Marta se stane herečkou a zamiluje se do básníka Lea. Pro svého milého opouští divadlo a žije s ním obyčejným životem. Ale všední pracovní život pro Martu není, a tak odchází. Marta končí v nevěstinci, kde jen pije. Už jí nezbyvá žádné východisko. Musí se prodávat, aby měla na alkohol, bez kterého nemůže žít.

3.2.1.4. Vévodkyně d'Arcos de Sierra Leone

Hlavní hrdinkou povídky *Pomsta ženy* (*La Vengeance d'une femme*) ze sbírky šesti povídek *Ďáblice* (*Les Diaboliques*) Julese Barbeyho d'Aurevilly (1808-1889) je španělská vévodkyně. Nikdy se nedozvíme její jméno, v povídce je jen vévodkyní. I když povídka vyšla až v roce 1874, její děj je zasazen do konce vlády Ludvíka Filipa, tj. nejspíše se jedná o konec

⁷⁶ « Un atelier de femmes, c'est l'antichambre de Saint-Lazare », HUYSMANS, J.-K. *Marthe. Histoire d'une fille*. Paris : Les éditions G. Crès et Compagnie, 1876, s. 19.

roku 1847. Překrásná triadvacetiletá snědá Španělka ze vznešeného italského rodu si vzala vévodu d'Arcos de Sierra Leone, který je nepředstavitelně hrdý a vznešený muž. On, první mezi španělskými grandy a potomek jednoho z nejstarších španělských rodů, se cítí vznešenější a urozenější než sám král. Vévoda d'Arcos de Sierra Leone je alegorií pýchy a hrdosti.

Právě proto, když se mu vévodkyně chce pomstít za zabití muže, kterého milovala, její největší pomstou je újma na jeho hrdosti. Pošpiní jeho vznešené a ctihodné jméno tím, že se stane nejobyčejnější prostitutkou ulice. Za svou práci si ani nenechává platit, jen vypráví o svém aristokratickém původu, aby se o všem dříve nebo později dozvěděl i její manžel.

Zde na špinavých ulicích Paříže vévodkyně svede i třicetiletého libertina a dandyho Doberta de Tressignies. Vzhledem k tomu, že Tressignies před třemi lety zahlédl vévodkyni na svatební cestě, věří jejímu tvrzení, že tato hanebná prostitutka je ve skutečnosti vznešenou vévodkyní.

„Ona provozuje hanebné řemeslo, on si ji koupil. Právě mu patřila. Ona není nic víc než prostitutkou, a dokonce tou nejnižší prostitutkou, neboť hierarchie je i v ohavnosti... Překrásná vévodkyně de Sierra-Leone, ..., není nic víc, než pouliční dívka v Paříži!!!“⁷⁷

Na rozdíl od romantických prostitutek tyto čtyři hrdinky představují opak vznešené kurtizány. Všechny jsou v určitém stádiu svého života tou nejnižší z prostitutek, i Nana. Vévodkyně si zakládá na tom, že je tou z nejobyčejnějších z prostitutek, tou nejvíce ušpiněnou od mravního bahna prostituce, protože pak bude ponížení jejího manžela největší. Ale i Elisa a Marta klesnou dolů, až na samé dno. Od vydržované ženy se padá do nevěstince a když už jsou ženy staré a nehezké, existuje pro ně jen jedna cesta a to na ulici. Ulici ochutná i nejdražší kurtizána Druhého císařství, Nana, která na ní začíná jako patnáctiletá a pak se sem vrací, aby uživila Fontana. Tyto prostitutky druhé poloviny 19. století nejsou žádní andělé. Nemají ani nejmenší zájem se očistit se, nebo se nějak vykoupit.

⁷⁷ « Elle faisait un métier infâme, il l'avait achetée. Elle venait de lui appartenir. Elle n'était plus qu'une prostituée, et encore de la prostitution la plus basse, car il y a une hierarchie jusque l'infamie... La superbe duchesse de Sierra-Leone, ..., n'était plus ...qu'une fille du pavé de Paris!!! », BARBEY D'AUREVILLY, Jules. *Les Diaboliques*. Paris : Gallimard, 2003, s. 311-312.

Tyto naturalistické prostitutky mohou mít děti, na rozdíl od romantických. Dítě už není považováno za to nejčistší a nejcennější, čím mohou být obdařeny jen počestné ženy. Naopak, zde je dítě chápáno jako chyba, problém a neštěstí. Když Nana zjistí, že je těhotná, pociťuje:

„hanbu svobodné matky, která je nucena stav svůj tajit. Sama si připadala směšná a jakoby ponížená, budou se jí smát. Těch řečí! Taková smůla, opravdu! Myslila, že si už všechno jednou provždy odbyla, a teď ji to najednou potrefí!“⁷⁸

Pro Nanu je to jen nepříjemnost, se kterou nepočítala. Nana pociťuje ohromnou úlevu a štěstí, když samovolně potratí.

Všechny čtyři nejvíce spojuje důvod, proč se staly prostitutkami. Samy totiž chtěly. To ony samy se tak rozhodly, ať už z důvodu pomsty jako vévodkyně anebo jako ty zbylé z nudy, ze zájmu o tělesnou touhu, ale především z lenosti. Hlavním motorem, který tyto dívky žene k tomu, aby se prodávaly, je vidina snadného a rychlého výdělku bez práce. Důvodem k prostituci už není nutnost, jako v případě romantických hrdinek, ale jde čistě o jejich svobodnou volbu.

⁷⁸ ZOLA, Emile. *Nana*. Praha: SNKLU, 1965, s. 255.

3.2.2. Vítězná Venuše

Nana ve svých osmnácti letech dostala první hereckou a pěveckou roli na divadle. Nepředstavitelné je, že tato nezkušená a neškolená dívka dostala hned roli hlavní: ve hře *Zlatovlasá Venuše* hraje právě onu zlatovlasou Venuši.

3.2.2.1. Venuše, bohyně lásky

Venuše je římská bohyně smyslnosti, krásy a lásky, totožná s řeckou Afroditou. I když Venuše byla provdaná za ošklivého Vulkána, boha ohně a kovářství, měla velký počet milenců. Hra je právě o tom, že Venuše bude souzena za to, že chce bohyni Dianě odvést boha Marta. Role Venuše je tedy určena pro tu nejzkušenější herečku, ale hraje ji Nana, která „zpívá jako panty na dveřích. Nadto se neumí pohybovat po scéně, rozkládá rukama a celá se klátí způsobem, který se posuzuje jako neslušný a nepůvabný.“⁷⁹ Ačkoliv je Nana špatnou herečkou bez špetky talentu, má neobyčejný úspěch.

Zaujala totiž svou krásou. Ale není to krása dokonalá, nýbrž smyslná. Nana v roli Venuše je jen velmi spoře oděná, a tak lze velmi dobře vidět její půvaby. Tato dívka s překrásnou zlatou kšticí se spoléhá na své zbraně, a to na kypré boky a plná ňadra. A to jí stačí k úspěchu. Nikdo neposlouchá její zpěv či verše, všichni hledí jen na boky, které se derou ven z tuniky při každém pohození kyčlemi. „Nana, ta tlustá holka, která se plácala do stehů a kdákala jako kvočna, mámila publikum, šíříc kolem sebe pach života a všemohoucnost ženství.“⁸⁰ Nana byla vpravdě skvělou Venuší, symbolem plodnosti, právě pro své široké boky a velká ňadra. Nana „pohodila kyčlemi, takže pod tenkou tunikou vystoupily oblé tvary“⁸¹ a „přízemí bylo u vytržení, vlna rujnosti prošla divadlem odzola přes galerie po klenbu.“⁸² Všichni bez rozdílu věku či postavení jsou naprosto uneseni Nanou, její krásou a tělesností. Ona je vábí svou smyslností, svou naprostou samozřejmostí ženského těla, které vybízí k pomilování. Nana si je natolik jista svou ženskostí, svým tělem, že ve třetím jednání vystupuje na jevišti nahá.

⁷⁹ ZOLA, Emile. *Nana*. Praha: SNKLU, 1965, s. 17.

⁸⁰ Tamtéž, s. 21.

⁸¹ Tamtéž, s. 17.

⁸² Tamtéž, s. 21.

„Halil ji toliko prostý závoj; pod jeho lehoučkou tkaninou se rýsovala oblá ramena, amazonská hrud', růžové hroty ňader trčely vzhůru pevné a napjaté jako kopí; bylo vidět široké kyčle, jak se rozkošnický pohupují, stehna tlusté blondýnky, celé to pěnově bělostné tělo. Venuše, zrozená z mořské vlny, oděná toliko závojem svých vlasů.“⁸³

Venuše, tato římská bohyně, byla podle legendy stvořena z mořské pěny. A opravdu, tato bělostně krásná kurtizána byla její dokonalým ztvárněním. Jen Nana dokázala ztvárnit sám symbol ženství právě svou přirozenou smyslností. Nana cítí sílu svého pohlaví a všemohoucnost ženského těla.

„V té holce se náhle vztyčila žena, věčný zdroj nepokoje; smyslnost jejího pohlaví se vzepjala, rozevřely se propasti chtíče. Nana se stále usmívala, ale nabroušeným úsměvem samice, která polyká muže.“⁸⁴

Právě ona jistota svým ženstvím, svým pohlavím, je to, co jí dává takovou moc. Nana svou nahotou vládne Paříži, tak jako Venuše vládla na Olympu. Venuše byla přistižena nahá s Martem v síti, kterou ukoval Vulkán, aby měl důkaz její nevěry. Když měla být souzena za svou prostopášnost, právě její nahota způsobila, že se do ní všichni bozi zamilovali a Venuše vyklouzla bez trestu. Pro svou krásu se stala nejmocnější bohyní a nikdo jí nedokázal odolat.

I v této hře Venuše uniká svému trestu. Ale hra *Zlatovlasá Venuše* je jen parodií bájného Olympu. Slovní vládcové nebes jsou strženi do bláta a schválně zesměšňováni. Nejen komickým vystupováním herců, ale i celkovou parafrází na měšťanskou společnost. Bohové jsou zde sice vyobrazeni jako obyčejní chybující lidé, ale jako lidé veskrze průměrní a směšní. Copak by se aristokraté hádali pro kuchařčiny účty, tak jako tito „měšťanští“ bozi, a to dokonce bohové nejvyšší, Jupiter a Juna? Nebo, že by oklamáný manžel Vulkán chtěl zpolíčkovat bohyni Venuši? Jen měšťan manžel by se takto choval, ale ne vznešený aristokrat nebo bůh.

Nejlépe je toto naprosté zesměšnění vidět ve druhém jednání, kdy vyšňoření bohové scházejí mezi lidi, aby prověřili stížnosti klamaných manželů. Zde se chovají stejně nevhodně

⁸³ ZOLA, Emile. *Nana*. Praha: SNKLU, 1965, s. 25.

⁸⁴ Tamtéž, s. 25.

a nevybíravě jako „ctihodní“ měšťané, kteří je přišli poprosit o pomoc, aby usměrnili jejich nevěrné manželky.

Tento „karneval bohů, Olymp vláčený bahnem, toto zhanobení všech náboženství a vší poezie, to všechno šlo obecnstvu náramně pod vousy. Horečka neúcty zachvátila vzdělanou premiérovou společnost; šlapalo se po legendách, bořily se antické obrazy.“⁸⁵

A obecnstvo se neskonale baví. Jak se jim všem líbí, když se šlape po vznešeném, které se strhuje dolů, na jejich měšťanskou úroveň. Čím vulgárnější hra byla, tím víc se líbila. Dokonce samo obecnstvo přidávalo necudnosti a vykřikovalo z parteru dvojmyslné narážky, které měnily smysl i zcela nevinných slov. „Už dávno se divadlo tak oslovsky neválelo v blátě neúcty. Zřejmě mu to dělalo dobře.“⁸⁶ Antická Venuše, jedna z nejmávanějších bohyně, byla v Nanině podání jen Venuší v blátě, Venuší na chodníku. A přesto, nebo právě proto, byla Venuší vítěznou! Copak v té době nejvíc nepřitahuje vše nízké, špinavé a zvrhlé? Muži z vyšších vrstev jsou přitahováni právě opakem toho, na co jsou ze své vrstvy zvyklí. Čím je podívaná, ale i ženy vulgárnější, špinavější a smyslnější, tím lépe. „Ti nejelegantnější muži byli právě ti nejzvrhlejší.“⁸⁷ Jak jinak by pouliční poběhlice Nana mohla vládnout všem, jak mužům, tak ženám.

3.2.2.2. Zvířecost bohyně

Nana není jen alegorií ženskosti, ale i zvířecosti. Je přirovnávána ke klisně hraběte Vandeuvresa. Klisna se jmenuje po Naně, neboť hrabě tím chce svou milenku potěšit a protože je Naně podobná barvou své srsti: „její srst svítila v slunci jako hlava plavé ženy.“⁸⁸ I sama Nana si všimla jejich podobnosti. „Jen se podívejte, má vlasy jako já!“⁸⁹ Všichni si dělají z té podobnosti legraci a padají dvojmyslné věty jako „Kdo rajtuje Nanu?“⁹⁰ O zcela jasné podobnosti ženy a klisny není nejmenších pochyb. Nana je klisna, to dravé zvíře, které se z outsidera stalo vítězem. Jak klisna Nana běží závod, pomalu na sebe strhává veškerou pozornost. Lidé, kteří předtím s radostí potápěli vlastní zemi a prorokovali, že vyhrát může

⁸⁵ ZOLA, Emile. *Nana*. Praha: SNKLU, 1965, s. 20.

⁸⁶ Tamtéž, s. 21.

⁸⁷ Tamtéž, s. 178.

⁸⁸ Tamtéž, s. 246.

⁸⁹ Tamtéž, s. 246.

⁹⁰ Tamtéž, s. 246.

jen Angličan „Francie je v troubě! Sláva Anglii“⁹¹, nyní fandí klisně Naně, aby vyhrála. A tato obyčejná zlatavá herka opravdu vyhrává!

Po výhře Nany klisny se zvedla doslova bouře radosti a národní hrdosti. „Ať žije Nana! Ať žije Francie! Pryč s Anglií!“⁹² Všude se ozýval jen křik Nana! Nana! Nana! Všichni se radovali a tleskali. I sama císařovna tleskala nad tímto vítězstvím Francie a pokořením Anglie, odvěkého to nepřítele. A Nana kurtizána jen zářila štěstím, že vyhrála, protože to bylo i její vítězství. Paradoxně všichni gratulovali Naně kurtizáně, a ne majiteli koně. Kolem Nanina kočáru se nakupilo ohromné množství lidí, aby jí osobně pogratulovali. Vítězství koně bylo přisouzeno jeho jmenovkyni, zlatovlasé Venuši, která kralovala nad svými poddanými.

„A Nanin dvůr stále ještě roste; teď po jejím triumfu se přidávali i ti, kdo se zprvu drželi stranou; a hnutí, které už dříve udělalo z jejího kočáru střed celého závodiště, skončilo apoteózou královny Venuše uprostřed třešticích poddaných.“⁹³

Byl to opravdu velký triumf. Toto vítězství koně bylo daleko větším vítězstvím kurtizány, která byla tak opěvovaná, že o její vládnoucí pozici už nemohlo být pochyb. Nana se stala královnou Paříže. Všechny ostatní dámy prohrály. Tato obyčejná zlatovlasá holka z ulice vyhrála nad všemi. Všichni ji uctívali a napodobovali. Ženy toužily vypadat jako ona a muži toužili být s ní. Odevšad se jen ozývalo: Ať žije Nana! A nikdo už ani nevěděl, komu ten hold patří: zvířeti, nebo ženě?

Na začátku byla radost z vítězství Francie, pak se oslava národa změnila v radost nad peněžitou výhrou a skončila apoteózou sprosté děvky. Jak rychle ideály končí v bahně. Vždyť tato slovnatá zlatovlasá kráska pochází z pařížského bláta, kde se narodila, vyrostla a kde i pracovala. Nana je prosté děvče, jejímiž předky byli opilci. „Nana měla krev zkaženou alkoholem a bídou všech těch generací a toto dědiční zatížení se u ní projevilo nervovou poruchou pohlavního pudu.“⁹⁴ Je pravdou, že je krásná jako květina. Ale tato květina vyrostla na smetišti velkoměstské spodiny, na okraji společnosti. Vyrostla na hnojišti. Nana v sobě nese všechnu špínu a hnilobu svých předků, té zdegenerované spodiny, která jen pije. Nana je

⁹¹ ZOLA, Emile. *Nana*. Praha: SNKLU, 1965, s. 244.

⁹² Tamtéž, s. 249.

⁹³ Tamtéž, s. 250.

⁹⁴ Tamtéž, s. 143.

parafrázi rozkladu. V novinách vychází článek „*Zlatá moucha*“, kde je Nana přirovnávaná ke zlaté mouše, která všude rozsévá hnilobu své kasty.

„Hniloba, která za nečinného přihlížení společnosti volně kvasí v prostředí velkoměstské spodiny, zamořovala jejím prostřednictvím i nejvyšší kruhy. Stávala se, aniž by si toho byla vědoma, přírodní silou, rozkladným fermentem, kazila a rozvracela.“⁹⁵

A Nana tuto hnilobu rozsévá, kam se dostane, tak jako moucha, která vlétá otevřeným oknem a přináší s sebou smrdutý pach svého rodného hnojniště. Aristokracie jen nečinně přihlíží tomuto rozsévání a mnohdy dokonce sama naschvál této mouše otvírá své okno, aby mohla snáze vlétnout. Vždyť Faloise si dokonce klade za čest, že ho Nana zruinovala. „Je teď konečně chic“⁹⁶, protože se o něm píše jako o Nanině oběti. Faloisovi je jedno, že má zničený život. Hlavně když se veřejně ví, že byl milencem Nany, té špinavé zlaté mouchy, která je neslavnější ikonou své doby. Co na tom, že jde o ikonu špinavou, hlavně že je vysoko postavená a řádně „chic“.

Faucheryho článek „*Zlatá moucha*“ je kritikou společnosti, která si nejen libuje ve špíně vulgární prostituce, ale dokonce tuto zkaženou dívku oslavuje místo toho, aby před ní všichni zavřeli své dveře. Článek je především pošpiněním Nany, což ona ani nepochopí a je dokonce polichocena, že o ní vyšel tak dlouhý článek. Možná ale Fauchery napsal tento článek i proto, aby potěšil svou milenkou Sabinu hraběnkou Muffatovou tím, že veřejně pohání Nanu, která je milenkou Sabinina manžela hraběte Muffata. Ať byl tento článek napsán z jakéhokoli důvodu, jeho přirovnání Nany ke zlaté mouše je naprosto přesné.

Moucha je zlatá pro Naniny zlaté vlasy, ale i proto, že Nana je jakoby celá pokryta zlatem. A to zlatem ve formě šperků, ale i peněz, které jí darovali její milenci aristokraté. To oni ji pozlatili a udělali z ní bohatou „děvku“ utápějící se v luxusu. Ale i když Nana byla celá pokryta zlatem, stále byla jen špinavou „děvkou“. Nana v sobě nedokázala potlačit špínu svého původu. A právě tím, že muži opěvovali tuto nízkost, vulgárnost a špínu, dovolili, aby rozklad a hniloba mohla bujet. Tak se společnost pomalu mění, přizpůsobuje a rozkládá, aniž by si toho byla vědoma. A aniž by si uvědomovala, že to ona sama otevřela okna dokořán této zlaté mouše, která muže otravuje smrtícím jedem.

⁹⁵ ZOLA, Emile. *Nana*. Praha: SNKLU, 1965, s. 143.

⁹⁶ Tamtéž, s. 290.

3.2.2.3. Vykoupení

A jak na toto blížící se neštěstí reaguje církev? Nijak, protože už nemá sílu ani možnost cokoliv změnit. Církev je bezmocná, už nemá žádný vliv a nezbývá jí než jen čekat, až se k ní lidé opět navrátí. „Když je nouze nejvyšší, pomoc boží nejbližší“⁹⁷ prohlašuje Venot, odborník v církevních procesech. To on, Venot, kdysi řídil nábožensky vedený a strohý palác Muffatů a tím i životy všech, kteří zde žili. Venota se dříve všichni báli, byl všude přijímán, protože v něm viděli „představitele nějaké velké a tajemné síly.“⁹⁸ Ale tato síla už ztratila na své vážnosti a zdá se, že Boha už není. A tak si z Venota, kterého se dříve báli, teď všichni jen utahují.

„...bavili se na účet toho staříka, v jejich očích to byl blbeček. Nějaký záhadný Venot, gigantický Venot, mohutný nástroj vysokého kléru, taková myšlenka se jim zdála komickým výplodem obraznosti.“⁹⁹

Venot byl vždy Muffatovi náboženskou oporou a díky jeho pomoci Muffat dlouho odolával svému pokušení stát se Naniným milencem. Ale jakmile Muffat propadl Naně a její smyslnosti, už nedokázal najít Boha. Doufal, že Venot mu pomůže navrátit se do jeho náruče. Ale „copak ten člověk něco zmůže?“¹⁰⁰ Copak by prostý člověk dovedl Muffatovi pomoci v jeho snaze očistit se od smyslné Venuše? Ať se Muffat snaží jakkoliv, nedokáže se vyvléct z otěží, které Nana pevně svírá. I když Muffat prozře a uvědomí si, jak odporné je Nana zvíře, nedokáže ji opustit, natolik je svou touhou k ní opanován. Nana ho svou pohlavností úplně ovládá a z dříve zbožného, až bigotního křesťana se stává směšný a tvárný slaboch, jen pouhé dítě, které plní všechna Nanina přání a rozkazy. To Nana ho odvádí od církve.

Muffat i přes to všechno nedokáže zapomenou na svou náboženskou výchovu a občas se ho zmocňují náboženské návaly citů, kterým plně propadá. „Po nějakou dobu byl zase obětí náboženských citů. Přepadaly ho krize víry, tak prudké a vysilující, že po nich zůstával polomrtvý.“¹⁰¹ Tehdy se Muffat odhodlává Nanu opustit, ale nikdy to dlouho nevydrží. Jako

⁹⁷ ZOLA, Emile. *Nana*. Praha: SNKLU, 1965, s. 266.

⁹⁸ Tamtéž, s. 51.

⁹⁹ Tamtéž, s. 127.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 154.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 254.

by cítil smyslný pach Nanina pohlaví, které ho nutí všeho nechat a jít hledat svou samičku. Zvíře v Muffatovi mu nedovolí, aby zvíře Nanu opustil.

I Nana mívá krátké výbuchy pobožnosti, protože se bojí, že přijde do pekla. Ale nikdy to nemá dlouhého trvání. Jen si z Muffata a jeho víry dělá legraci. Její cynismus nezná mezí. Ona, První Nevěstka, se holedbá, jak je pobožná. Prohlašuje dokonce, že kdyby nebylo mužů, kteří ji „pronásledovali“ byla by se stala jeptiškou. Nana, symbol smyslnosti a sexuality, která měla stovky milenců jen pro zábavu, by se byla chtěla stát čistou boží nevěstou. „Ach ano, ti (muži) mě dostali!... Nebýt jich, můj drahý, nebýt jich, mohla jsem teď být v klášteře a modlit se k pánubohu, byla jsem vždycky nábožná...“¹⁰²

Ale i jiné prostitutky předstírají svou víru. Elisa se snaží předstíráním dosáhnout zlehčení svého trestu v pracovním nápravném klášteře, kam byla zavřena za vraždu svého milence. Ten voják, její jediná opravdová láska, byl před vojnou pastýřem, který četl jen almanachy k oslavě Panny Marie. Tento věřící muž ale Elisou znásilnil. Elisa, stejně jako všechny prostitutky, milovala vojáka, protože ji viděl jako ženu, a ne jako předmět obchodu. Proto ho Elisa milovala jako čistá dívka, a ne jako prostitutka. Jen proto nepochybovala, že ji nemůže znásilnit, protože je čistou ženou. Mýlila se a v šílenství vojáka zabila. „U Elisy krátký zápas zapříčinil šílenství a zabití ze vzteku, které je typické pro prostitutky.“¹⁰³ Nikdy nepřizná, že byla vojákem znásilněna, protože se cítila tak pošpiněná ve své čisté lásce k němu. Proto jí nařknou a odsoudí za chladnokrevnou vraždu pro peníze. Nikdo se nikdy nedozví, že se jen bránila v záchvatu šílenství.

Vrchní řádová sestra, která by mohla trochu ulehčit Elisin život, nevěří, že se zločinci mohou napravit. Jen tvrdá doživotní práce a léta vykonávání náboženských rituálů mohou tyto zločince a odpadlíky přivést k Bohu, ale nemohou je očistit. Nicméně ti, kteří zabili, nemohou ani to. Ti jsou navždy zatraceni. „Elisa zabila. Je navždy odsouzena.“¹⁰⁴ Odpustit nelze, protože navíc byla prostitutkou. Je jedno, proč a za jakých podmínek svůj zločin spáchala, jako prostitutce a vražedkyni se jí nikdy nedostane odpuštění.

¹⁰² ZOLA, Emile. *Nana*. Praha: SNKLU, 1965, s. 300.

¹⁰³ « Elisa chez laquelle la courte lutte avait fait monter au cerveau la folie d'une de ces homicides colères de prostituées. », GONCOURT, Edmond de. *La fille Élisa*. Paris : UGE, 1979, s. 140.

¹⁰⁴ « Elisa avait tué. Elle était condamnée à perpétuité. », tamtéž, s. 150.

Zvláštní, téměř náboženská láska pojí vévodkyni de Sierra-Leone s jejím milým, Donem Estebanem markýzem de Vasconcellos, který je bratrancem jejího manžela. Vévodkyně žila vznešeným, ale smutně monotónním životem, jako v klášteře, obklopena jen zpovědníky svého muže. „Byla jsem v předpekli, než jsem se znovu narodila a byla pokřtěna ohněm díky jedinému pohledu muže (Estabana).“¹⁰⁵

Esteban je vévodčím bohem, který jí dal smysl života. Ale „byla to láska zároveň spalující a čistá, láska rytířská, románová, téměř ideální, téměř mystická.“¹⁰⁶ Vévodkyně byla pro Estebana královnou nebes, Pannou Marií a Esteban byl jejím panenským rytířem. Ale ani jejich čistě duchovní, naprosto neposkvrněná láska nebyla možná. Nikdy se ani nepolíbili, protože vévodkyně byla vdaná. V žádném případě by ani jeden neporušil manželskou přísahu před Bohem. „Kdyby se andělé mohli vzájemně před trůnem Božím milovat, museli by se milovat tak, jako jsme se milovali my...“¹⁰⁷ Jakmile vévoda Sierra-Leone zjistí, že jeho žena miluje jeho bratrance, rozhodne se Estebana nechat zabít. Ne ze žárlivosti (té vévoda ani není schopen, protože svou ženu nemiluje), ale z pýchy, že by jeho jméno mohlo být zostuzeno. A tak jeho jméno nebude pošpiněno platonickou a čistě duchovní láskou vévodkyně a Estebana, ale tou nejnižší možnou prostitucí.

I na prostitutky druhé poloviny 19. století je nahlíženo jako na špínu společnosti a ani jim se nedostává žádného očištění. Mnohé si přejí jiný život, tak jako Elisa a Marta, ale žádné si nedělají ty nejmenší naděje, že by jim bylo odpuštěno. Prostitutka může utéct a změnit svůj život. Sice je to velice těžké, ale má tu možnost. Nicméně tak jako Marta nejsou zvyklé žít se tvrdou prací a dlouho nevydrží žít počestně. Proto se většinou vracejí zpět na ulici, vyhnané nudou jako Marta.

Romantické prostitutky se snažily o své očištění, ale ty naturalistické je nehledají, ani odpuštění svých hříchů. Vědí, že se ani jednoho ani druhého nedočkají. A i kdyby se dočkaly, chtěly by to? Záleželo by jim na odpuštění od lidí, kterými pohrdaly?

¹⁰⁵ « J'étais dans les limbes d'avant la naissance, mais j'allais naître et recevoir d'un seul regard d'homme le baptême de feu. », BARBEY D'AUREVILLY, Jules. *Les Diaboliques*. Paris : Gallimard, 2003, s. 316.

¹⁰⁶ « Ce fut un amour tout à la fois brûlant et chaste, un amour chevaleresque, romanesque, presque idéal, presque mystique. », tamtéž, s. 318.

¹⁰⁷ « Si les anges pouvaient s'aimer entre eux devant le trône de Dieu, ils devraient s'aimer comme nous nous aimions... », tamtéž, s. 319.

Tak či onak, žádná z těchto čtyř prostitutek netouží po vykoupení. A v případě Elisy, Marty a vévodkyně dokonce doufají v dřívější smrt, která by je vysvobodila z jejich údělu. Marta je zajatkyň alkoholismu, toho dědičného ďábla. Elisu v nápravném vězení zredukovali na číslo, jako by ani nebyla bytostí, když je vražedkyní a prostitutkou. Zešílí z krutých podmínek a smrt je pro ni opravdu vysvobozením. Vévodkyně si sice přeje žít dlouho, aby co nejvíce pošpinila manželovo jméno, ale na druhou stranu se jí tento život nesmírně hnusí. Mnohdy se v ní opět pozvedá vévodkyně a tehdy na okamžik ztrácí své odhodlání. Nikdy to však netrvá dlouho a umírá jako pravá prostitutka. V bolestech a na nemoc lásky, syfilis.

Nana je jako jediná spokojená se svým údělem prodejné ženy. Je to ona, kdo poručí a vládne všem, nikdo si nikdy tolik nedovolil co ona. Zcela veřejně ukazuje svoje lesbické choutky a dokonce nutí muže, aby s tím souhlasili. Nana a její milenka Sametka „vládly; nijak neskrývaly zvrácené choutky svého pohlaví a docela otevřeně dávaly najevo své opovržení k mužskému pohlaví. A mužské pohlaví tleskalo.“¹⁰⁸

¹⁰⁸ ZOLA, Emile. *Nana*. Praha: SNKLU, 1965, s. 220.

3.2.3. *Dualismus prostitutka / bestie*

Nana často jednala pudově. V mnoha okamžicích jako by se v ní probouzelo spící zvíře, které se dralo na povrch.

3.2.3.1. **Obludné dravé zvíře**

Nana sice byla obdivovaná pro svou plnou ženskou postavu, ale nebyla ničím jiným než jen hloupou tučnou bílou husou. Tak jako zlatavá klisna, i ona vyhrála a kralovala Paříži. Ale tato První Nevěstka byla ve skutečnosti jen zlatou mouchou, která rozsévá nemoci a jed všude, kam vstoupí. Tato žena se lví hřívou, byla krutá a s muži zacházela jako se zvířaty. Když se to Naně hodilo, odháněla muže jako neposlušné psy. Opovrhovala jimi a nadávala jim. „Jsou to ale štěnice.“¹⁰⁹ A všemožně utíkala před tou „mužskou smečkou, co jí je na stopě.“¹¹⁰

Nana ráda degradovala muže. Nejdříve se odvažovala jen ke slovnímu ponížení, ale brzy pokořování nabralo na síle. Nejlepším dokladem jejího utlačování je hrabě Muffat. On, hrabě, je ztělesněním ledové důstojnosti, která doslova taje pod Naninými smyslnými rukama. A brzy se stává jen poníženým fackovacím panákem, Naně pro radost. Počátkem jeho ponížení je fakt, že na Nanu veřejně čeká a může být kýmkoli viděn. Tudiž dává v sázku svou pověst. A to vše jen, aby Nanu náhodou nepropásl a ona mu neutekla za jiným. Pak následuje pokořování slovní, když mu Nana veřejně říká Muffičku. Protože je to Nana, kdo vládne, a Muffat už ztratil veškerou důstojnost, i ostatní si dovolují nemožné a také takto familiárně oslovují komořího samotné císařovny. Hrabě Muffat je zcela veřejně a všemi ponižován a co hůř, nechává si to líbit. Jeho ponížení je úplné. Z jeho ledové náboženské důstojnosti už naprosto nic nezbylo.

Ale to Naně nestačí: nutí hraběte, aby lezl po čtyřech a předváděl medvěda, tu zase psa. „Hyjé, hyjé!...Teď jsi kůň...Čehý, hot! Ty mrcho líná, půjdeš nebo ne!“¹¹¹ Ale ani to není dost a velice brzy Nana začne s Muffatem jednat doslova a do písmene, jako kdyby tím zvířetem byl, začne ho bít. „Jednala s ním jako se zvířetem, mrskala ho a kopanci honila po

¹⁰⁹ ZOLA, Emile. *Nana*. Praha: SNKLU, 1965, s. 62.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 44.

¹¹¹ Tamtéž, s. 294.

ložnici.“¹¹² Ale Muffat si nechává všechno líbit, naprosto vše. Jediné, čeho se bojí, je ztráta Nany. A tak s Nanou pokračuje v této perverzní hře dál a plně podléhá těmto záchvatům zvířecosti. „Liboval si v svém ponížení, působilo mu potěšení dělat hovado.“¹¹³

Čím ho Nana tak uhranula? Svou krásou, mládím a především svou tělesností. Muffat, který vyrostl v ledově striktní náboženské poslušnosti, nevěděl nic o ženském těle. Dokonce k milování pociťoval odpor vštípený náboženstvím. Míval hrůzu „z ženského těla, té obludy z Písma, bytosti necudné, páchnoucí divou šelmou.“¹¹⁴ Když zahlédl Nanu, začaly se v něm probouzet úplně nové pocity, a to pocity žádostivosti. Tak jako u Nuncingena i u Muffata se probouzí mládí a s ním i milostné touhy. A stejně jako u Nuncingena se jedná o nezřízenou touhu, protože se objevila až ve stáří, kdy už nebyla očekávána. „Probouzelo se jeho mládí, lomcovala jím chtivost jinošské puberty, která pojednou vyšlehla z chladných útrob jeho katolicismu a důstojnosti zralého muže.“¹¹⁵ Oba, Nuncingen i Muffat, se poprvé zamilují a jsou schopni všeho pro tu, která v nich tuto touhu probudila.

Oproti Nuncingenovi Muffat navíc pociťuje rozpor mezi láskou tělesnou a láskou k Bohu, která je mu od dětství vštěpována. Muffat se dlouho brání podlehnout tělesným svodům, ale brzy prohrává. „Svůj vnitřní boj už dobojoval. Zalil ho proud nového života a pohřbil v něm čtyřicetileté názory a přesvědčení.“¹¹⁶

Muffat je neskonale naivní, snad ještě více než Turcaret. Turcaret jen využívá baronku a ona jeho také, což si Turcaret neuvědomuje. Ale ví, že musí platit, aby baronku získal. Muffat neví, jak se má chovat jako milenec kurtizány. Vůbec nechápe pravidla a hry kurtizán a dokonce neplatí! Muffat je jen naivní idealista, který věří, že mladá krásná dívka se do něho, starého a nevhledného muže, zamilovala z nehynoucí čisté lásky. Muffat ve svých naivních představách vidí Nanu jako dokonalou Venuši, která ho opravdu miluje. Považuje ji za svého čistého anděla a vůbec nevidí pravou Naninu podstatu, bestiální kurtizánu. Brzy prozře a pochopí, že Nana je jen dravé zvíře. Už vidí, jak nesmírně je hloupá a zlá, že to je jen cynická „potvora“. Přesto ji nedokáže opustit. „Neschopen odvrátit oči upřeně se na ni díval, zkoušeje

¹¹² ZOLA, Emile. *Nana*. Praha: SNKLU, 1965, s. 294.

¹¹³ Tamtéž, s. 294.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 114.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 111.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 110.

zhnusit si její nahotu.¹¹⁷ Ale marně. Ať byla Nana sebeobludnější, Muffata nikdy nepřestal vábit pach jejího pohlaví, tehdy vše zapomínal a odpouštěl. Dokázal odpustit a tolerovat všechny muže, které našel v Nanině posteli. Do chvíle, než v jejím loži našel svého tchána, staříckého perverzního markýze Chouarda. Teprve tehdy Muffat Nanu opouští, avšak nikdy ji nepřestane milovat a především po ní toužit.

Nana vedle náboženské víry a zvířeckosti zakouší i další výbuchy citů, a to mateřství a počestnosti. „V návalu falešné a bláhové počestnosti ... ujišťovala svými názory na náboženskou výchovu syna Ludvíčka a jaký sama povede bezúhonný život.“¹¹⁸ Nana si na svého syna vzpomene velice zřídka, ale když si náhle uvědomí, že je matkou, je to skutečná exploze citů. Okamžitě ho musí mít u sebe. Ale jakmile se její rozmar splní, už po něm netouží a opět na syna zapomíná. Svě orgie mateřství si tak vybíjí i na Jiřím, svém nejmladším milenci. Tento sedmnáctiletý hošík je Nanou naprosto poblázněn a klidně se nechává oblékat jako panenka. Jiří je celý šťastný, že má Nanu na chvíli jen pro sebe a rád hraje hru na její miminko. Nana v jeho náručí a z jeho dětského mazlení propadá „záchvatu panictví plného nepokoje a s touhami, za něž se pak styděla.“¹¹⁹

Nana se chová jako malé rozmarné dítě, které chce mít vše, a to hned. A když to nemá, truceje a vyvádí, dokud to nedostane. Jakmile je její rozmar naplněn, ztrácí zájem a už hledá další hračku. Jejími hračkami jsou jak věci, tak i lidé. S Jiřím si hraje na miminko, s Muffatem na zvířata. Nana, vládce ve své nahotě, přetváří lidi na věci a je jí jedno, zda se rozbijí. Ona za to přece nemůže. Ujišťuje se nářkem malé holčičky, která se bojí, že bude potrestána. A přesvědčuje všechny o své nevině „já za nic nemůžu ... Tak je to, jen bijte Nanu, to zvíře.“¹²⁰ Jak by ona mohla něco způsobit, vždyť je „hodná“ holka. Přece si nechce vzít žádného svého milence. Vždyť muži byli pro Nanu, stejně tak jako pro všechny prostitutky, jen pobavením, hračkou a zdrojem peněz.

Nana, to velké dítě, nemá úctu naprosto k ničemu. Pohrdá vším svatým, ať jsou to děti, které pro ni jsou jen nepříjemností, nebo manželství, které je něčím, co se jí hnusí. Pohrdá i

¹¹⁷ ZOLA, Emile. *Nana*. Praha: SNKLU, 1965, s. 144.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 134.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 123.

¹²⁰ Tamtéž, s. 299.

náboženstvím a penězi. Peníze pro ni nejsou ničím. „Peníze, jaká blbost, jaký švindl. Z těch mají užitek jen dodavatelé.“¹²¹ A tak zvesela plýtvá penězi, bez kousku studu.

Nana je dětsky zvědavá a okouzlená svým tělem. Neřestná touha dítěte poznat svoje tělo nutí Nanu hodiny se prohlížet v zrcadle a dotýkat se sama sebe. Protože se pořád nudí, hledá další a další milence. Ale to ji neuspokojuje, a tak z nudy okouší i milování se ženou, s prostitutkou a kamarádkou Sametkou. Nana nachází novou zábavu, běhání za Sametkou. Najednou se role obrací a je to Nana, která poslouchá rozmary své milenky a rychle plní každé její přání. A když jí Sametka uteče, Nana si kupuje další prostitutky. „Perverzní choutky jejího utmáčeného těla ji stále hnaly k nepochopitelným náklonnostem.“¹²²

Nana je alegorií nenasytosti. Má desítky, možná stovky milenců a milenek, jen tak pro zábavu. Jen nepatrný zlomek mužů, se kterými spí, jí dává peníze, většinou jsou to bohatí aristokraté, kteří se pro ni ruínují. Ostatní muži jsou jen její zábavou, snahou vyhnout se nudě. Nana spí s každým „jako hodné povolné zvíře, které se nestydí za svou pohlavnost.“¹²³ Jen pár nejbohatších (Muffat a Steiner), kteří se střídají v titulu hlavního milence, platí vše a utápí Nanu v přepychu. Nanin dům je celý jakoby ze zlata a stříbra, drahých látek a všeho nejnovějšího, nejluxusnějšího a podle nejnovější módy. Ale naprosto bez vkusu, tak jako jeho majitelka.

Zlato Naně doslova protéká mezi prsty. Ona, která „se pokládá za vzor šetrnosti“¹²⁴, utrácí milióny ročně a ani netuší jak je to možné. Nana „přiváděla na mizinu celé tucty mužů, zlato jí z rukou jen teklo, ale ani muži, ani zlato nestačili ucpat propast, která se stále rozšiřovala v základech jejího domu praskajícího přepychem.“¹²⁵

Její dětská nenasytost ničila celé generace mužů. Nikdy neměla dost. A tak zástup mužů, kteří se pro ni peněžně likvidovali, stále jen narůstal.

¹²¹ ZOLA, Emile. *Nana*. Praha: SNKLU, 1965, s. 219.

¹²² Tamtéž, s. 287.

¹²³ Tamtéž, s. 284.

¹²⁴ Tamtéž, s. 139.

¹²⁵ Tamtéž, s. 273.

Proto je Nana novodobou „Požíračkou“, která zhltně majetek a bohatství mužů. „Nana teď pozře poslední zámek u Amiensu a jen se olízne...“¹²⁶ Tato požívačná obluda nemá nikdy dost. Sotva pozře jednoho muže a jeho majetek, už má v zubech dalšího. A kdyby jen pozřela, ale tato bestiální obluda i vše ničí. Co se jí dostane do rukou, je rázem rozbité, pošpiněné a mrtvé. Pociťuje při tom zvláštní vzrušení. Muži i kradou peníze, jako Filip, jen aby jí mohli koupit drahý dárek, který Nana okamžitě a s velkou chutí rozbíjí. Nana „předvedla hotový masakr, ..., tloukla do všeho, co jí přišlo pod ruku, a všechno zničila.“¹²⁷ To se v ní probudila obluda, která prahne po nicotě. „V prázdných očích jí vzplanul ohýnek, poodhrnuté rty ukázaly řadu bílých zubů“¹²⁸, kterými všechno pozře s dětskou radostí.

Požíračka Amemait (též Ammut, Amemet, Amamet) je mytická bytost starověkého Egypta. Tato bájná bytost s hlavou krokodýla, hřívou a tělem lva a zadní částí těla hrocha je spojená s představou podsvětního soudu před bohem Usirem. Amemait pozřela srdce zemřelého, který nebyl hoden věčného života, a tím existence zemřelého definitivně zanikla. Nana se této Požíračce podobá nejen tím, že má zlatou hřívu a silné boky jako Amemait, ale především tím, že „požír“ nejen majetky, ale i muže. Je novodobou trestající obludou, která nutí muže, aby se vzdávali své důstojnosti, sebeúcty, peněz a mnohdy i života.

3.2.3.2. Trestající bestie

Ale jak je možné, že všichni muži jen přihlížejí zkáze jiných a pak následně i své vlastní? Vždyť i Muffat si uvědomil, jak cynická a zlá je tato vítězná Venuše. Tak proč s ní zůstává? Protože „pocítil slast a zároveň výčitky svědomí, slast katolíka, kterého strach z pekla jen ponouká k hříchu.“¹²⁹ Protože Muffat, teď, když vede hříšný život, totiž konečně žije. Je živ tělesnou slastí i slastí katolíka, který se za to bude kát. I bolest přináší rozkoš a Nana pro něho je „nemoc a působí mu bolest, bez které už nemohl být.“¹³⁰ Muffat naprosto zoufale touží po Naně, po tom zvířeti, kterým je její pohlaví.

Nanino tělo; „v kříži a v kobylicích stehnech, v mocných, hlubokými záhyby přerývaných hroudách masa, které halily pohlaví do omamného stínu, sedělo zvíře, zlaté

¹²⁶ ZOLA, Emile. *Nana*. Praha: SNKLU, 1965, s. 207.

¹²⁷ Tamtéž, s. 275.

¹²⁸ Tamtéž, s. 275.

¹²⁹ Tamtéž, s. 100.

¹³⁰ Tamtéž, s. 292.

zvíře, nevědomé jako přírodní síly; jeho říjný pach sám otravoval svět. Muffat se stále díval, bezmocný a zkroušený, ..., zvíře vystoupilo z temnot, zvětšené, strašlivé a pitvorné.“¹³¹

To jen kvůli tomuto zvířeti, Naninu pohlaví, tomu slastnému požitku, který přinášelo, byly zničeny nejen zámky, lesy, statky a rozličné předměty, ale i životy.

Nana Požíračka „zasedla ke stolu a každé sousto jitro půdy. ... Nana se valila přese všechno jako nepřátelský nájezd, jako mračno kobylek, které ohnivým letem spaluje celé krajiny.“¹³²

Nana byla trestem. Trestem za požitkářství nové doby. Všichni v románu podlehnou kouzlu požitkářství a jsou ochotni udělat naprosto vše, aby ho získali či udrželi. Dokonalý příklad přechodu a přizpůsobení se nové požitkářské době je palác Muffatů. „Dům hodný našeho velkého století.“¹³³ Jeho přestavba je parafrází změny jeho majitelů, Muffata a jeho ženy Sabiny. Oba manželé byli naprosto počestní a vedli suchopárný život, který byl řízen náboženskými rituály. Ale po smrti Muffatovi pobožné matky probíhá pozvolné uvolňování, které je zakončeno ohromně luxusní přestavbou domu. A na jeho slavnostním znovuotevření zní frivolní valčík ze hry *Zlatovlasá Venuše*. Nana a její požívačnost je věru všudypřítomná.

Tak jako přestavba domu odráží požitkářství nové doby, tak i Muffat a Sabina podléhají svým požitkům a tělesným smyslům. Hraběnka byla čistým, důstojným protikladem Nany. Ale Sabina byla v manželství až příliš dušena, a tak jakmile ucítila čerstvý vzduch, nadechla se plnými doušky. Nejdřív měla v tichosti milence, novináře Faucheryho. Když ji opustil, našla si jiné a nakonec s jedním milencem utekla. Brzy ale přichází vystřízlivění, a tak se zhanobená vrací k Muffatovi, který ji bere zpět na milost.

Nana dokoná zhroucení této vznešené společnosti tím, že se vysměje Jiřímu, který se bojí, že si vezme jeho bratra Filipa. Když je Nanou odmítnut, bodne se Jiří nůžkami do srdce na prahu její ložnice. Rudá stopa Jiřího krve vyznačuje práh, kde začíná doupe hrozné mstící se bestie. Nana se mstí aristokratům za jejich postavení a peníze. Chudá holka pařížské dlažby drtí svým pohlavím všechny ty bohaté, vznešené a mocné.

¹³¹ ZOLA, Emile. *Nana*. Praha: SNKLU, 1965, s. 145.

¹³² Tamtéž, s. 290.

¹³³ Tamtéž, s. 264.

„Dobře se tak stalo, po právu se tak stalo; mstila svět svých lidí, nuzáky a tuláka o něž se nikdo nestará. A zatímco její pohlaví, podobno vycházejícímu slunci, které osvětluje bitevní pole po krvavé řeži, stoupalo a ozařovalo nehybně natažené oběti, podržovala svou nevědomost nádherného zvířete, které nic neví o spoustách, jež natropilo, byla stále ta hodná holka jako vždycky.“¹³⁴

I vévodkyně de Sierra-Leone se mstí, a to svému manželovi, který nechal uškrtnit její velkou a čistou lásku Dona Estebana. Vévoda naprosto hanebným způsobem nechává Estebana uškrtnit lasem, kterým se v Mexiku škrtí býci. Tím ho degraduje na pouhé zvíře. Jako šlechtic si Don Esteban zasloužil čestnou smrt hodnou jeho postavení. Místo toho byl uškrcen pouhými vévodovými služebníky, a to před zraky vévodkyně.

Jako by tento trest nebyl dostatečný, vévoda nechává vyrvat Estebanovo srdce a dává ho sežrat psům. Vévodkyně prosí, aby bylo Estebanovo srdce ušetřeno takového znesvěcení. Ona sama chtěla jeho srdce pozřít, aby z něho učinila svoji hostii. Chtěla mít ze svého těla živoucí pomník muže, kterého milovala. Ale v pýše uražený vévoda nedovolí ani to. A tak se vévodkyně, jako mytická Požíračka, vrhá mezi psy a rychle se snaží zhltnout srdce svého milého. Brzy po této degradující vraždě prchá do Paříže, aby se pomstila vévodovi za tento zločin ješitnosti.

Její pomsta bude tím větší, čím bude její pověst prostitutky známější, a proto vždy po samotném aktu vypráví každému milenci svůj příběh. Ve svém vyprávění znovu mocně prožívá svou lásku i důvody své hluboké nenávisti a tehdy se proměňuje v mytickou bytost Gorgonu. „Třásl se (Robert de Tressingnies, klient vévodkyně) z jejich (vévodčiny) gest, z jejich slov, z její hlavy, která se stala hlavou Gorgony: zdálo se mu, že vidí kolem její hlavy hady, které měla tato ženská v srdci.“¹³⁵ Gorgony byly mytické obludy známé svou ohromnou ošklivostí.

Tyto tři sestry, Sthenó, Euryalé a Medúsa, „byly kombinací ptáka s kovovými křídly a staré báby s rozšklepenou tváří, zploštělým nosem, zvířecíma ušima, dlouhými tesáky a

¹³⁴ ZOLA, Emile. *Nana*. Praha: SNKLU, 1965, s. 301.

¹³⁵ « Il frémissait de ses gestes, de ses paroles, de sa tête, devenu une tête de Gorgone : il lui semblait voir autour de cette tête les serpents que cette femme avait dans le cœur. », BARBEY D'AUREVILLY, Jules. *Les Diaboliques*. Paris : Gallimard, 2003, s. 322.

kovovými pěstmi, z hlavy jim místo vlasů vyrůstaly jedovaté zmije; při pohledu na ně člověk zkameněl.¹³⁶

Vévodkyně se ve svém rozčilení stává touto pověstnou obludou s hady místo vlasů, která je schopna zničit vše, jen aby se pomstila svému muži. Jak nazvat pomstu, která je vykonána s vědomím, že sám její mstitel za ni zaplatí vlastním životem? Bláhovou? Nenormální? Anebo vznešenou, protože pomsta je vedena ze vznešených citů téměř náboženské lásky? Vévodkyně se dobrovolně vrhne do bahna a ví, že časem ji nemoc prostitutek rozežere, kusy masa z ní budou odpadávat a umře ve velkých bolestech. A toto nechutné morální i fyzické zničení provádí vévodkyně zcela vědomě. Tato její pomsta je vznešenou odporností, vznešeností z pekla.

Vévodkyně Tressigniesovi vysvětluje, že nedělá nic tak zcela neobvyklého, protože „za vlády Františka I. jeden muž u jedné z mně podobných (u prostitutky) hledal tuto strašlivou a odpornou nemoc (syfilis), aby jí nakazil svou ženu, která pak nakazí i svého milence krále, takto se pomstil jim oběma...“¹³⁷

I Nana se mstí svým řemeslem, ale je to úplně jiné, než pomsta vévodkyně, která se týká pouze jednotlivce. Ta Nanina je horší, protože se jedná o mstu na celé společnosti, kterou pomáhá znesvětit. Kvůli ní je vše v rozvratu, v hnilobě a rozkladu, a to jak společenském, tak morálním.

Za doklad společenského rozvratu slouží sňatek Estelky Muffatové, hraběcí dcery, s Paulem Daguenetem, prostým a chudým bývalým milencem Nany. Dříve by takový nenadálý vzestup do hraběcí rodiny nebyl možný, protože Daguenet nepřináší do sňatku žádné peníze, titul ani postavení, ba naopak jeho čest je veřejně pošpiněná. Dříve bylo naprosto neslýchané, aby aristokraté mezi sebe s otevřenou náručí přijímali měšťany a ještě jim dávali ohromné věno!

Jen starý hrabě Chouard byl proti sňatku a „rozhořčenými slovy vytykal vedoucím třídám, že se zneuctují hanebnými kompromisy s novodobou prostopášností a kopou si tak

¹³⁶ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*. Praha: Mladá fronta, 1965, s. 120.

¹³⁷ « Il fut un homme sous François Ier, qui alla chercher chez une de mes pareilles une effroyable et immonde maladie, qu'il donna à sa femme pour en empoisonner le roi, dont elle était la maîtresse, et c'est ainsi qu'il se vengea de tous les deux... », BARBEY D'AUREVILLY, Jules. *Les Diaboliques*. Paris : Gallimard, 2003, s. 324.

půdu pod nohama.“¹³⁸ Ale Chouardova slova se ztrácejí ve zběsilém víření přepychu, požitkářství a náboženské volnosti.

Muffat samozřejmě objeví pravou bestiální tvář Nany, ale je naprosto neschopný cokoli podniknout, vymanit se z jejího říjného područí. Má náboženské záchvaty, čím dál větší, jak se jeho majetek rozplývá a rodina se rozpadá. Je si naprosto vědom své viny, ale není schopen jakkoli jednat.

„Ano, za tři měsíce mu (Muffatovi) zkazila život, cítil se rozežrán až do morku kostí vši tou netušenou nečistotou. V té chvíli cítil, jak celý zahnívá. V záblesku poznání si uvědomil všechno to zlo: viděl, jakou zkázu rozsévají ty bacily, on sám je nakažen, rodina v troskách, jeden pilíř společnosti praská a hroutí se.“¹³⁹

Ostatně to se projeví i ve chvíli, kdy se dozví o nevěře své ženy s Faucherym. V prvním záchvatu běží Faucheryho zabít, ale jakmile dojde k domu, jeho rozhodnost ho opouští a Muffat se bojí byť jen vejít! Rozhodne se nedělat skandál, počkat na hraběnku, až bude vycházet, a pěkně jí vyčinit. Ale jak čeká, rozvaha ho opouští a tak po hodinách čekání, zklamaný a zoufalý, jde pro útěchu k Naně. Aniž by cokoli kdy podnikl. Dokonce ani nekonfrontuje hraběnku. Nikdy. Je stejně slabošský a neschopný jednat jako Lucien.

Muffat byl celý svůj život pod diktátem svrchované tužby. Nejdříve to byla náboženská víra a pak láska. Tyto dvě páky hýbou světem i Muffatem, který oběma zcela podléhá. Nejdřív je pod nadvládou Boha a pak Nany, která je novodobým bohem. A tento světský bůh přivede Muffata a celou společnost k novodobému náboženství, prostopášnosti. Nana vládne a rozhoduje o osudu jiných. To ona zařizuje Daguenetův sňatek s Estelkou a dokonce na přímluvu církve (pana Venota) Nana navrací Muffata zpět manželce, ale i do náruče církve. Nana vládne svým pohlavím, kterému se všichni chodí klanět. Její postel je oltářem, odkud despoticky ovládá muže, které ničí, stejně tak jako cokoli jiného, co jí přijde pod ruku.

Nicméně Nana nezůstane nepotrestána. Jako dvacetiletá umírá v strašných bolestech v hotelu, obklopená jen kurtizánami, které jediné se jí neštítí a nebojí se, že se od ní nakazí

¹³⁸ ZOLA, Emile. *Nana*. Praha: SNKLU, 1965, s. 265.

¹³⁹ Tamtéž, s. 144.

neštovicemi. Tato nemoc znetvoří Nana na těle, takže její pravá cynická bestiální tvář, která byla dříve skryta pod maskou smyslné Venuše, je konečně viditelná pouhým okem. Ze slovutné krasavice Nany je jen „žvaneček mršiny, hromádka vlhkého mazu a krve, lopatka zkaženého masa.“¹⁴⁰ Zlatovlasá Venuše se rozkládá. „Jen vlasy, krásné vlasy zachovaly svojí sluneční zář a oblávaly zlatými proudy tu hroznou a prázdnou masku nicoty.“¹⁴¹

Nana je mnohé: zvíře, mytická obluda Požíračka i mytologická bohyně Venuše, ale vždy je herečkou. Nana pořád jen hraje, ať je kdekoli, na divadle, s muži v posteli či ve společnosti. To jen hry se mění, Nana herečka zůstává. Muffat, který nezná pravidla prostituce, dělá jednu chybu za druhou. Neuvědomuje si, že každá prostitutka je vlastně herečkou. A tudíž mu nedochází, že vše je jen klam a hra, jak získat peníze.

Majitel Varieté Bordenave vždy prohlašuje, že jeho divadlo je bordel. A vůbec se nemýlí, protože všechny herečky jsou kurtizány a kuplířka Triconka chodí do divadla, aby jim dohodila klienty. A tak divadlo slouží jako výkladní skříň prostituce, kam muži chodí, aby si vybrali společníci do postele. Nicméně, slouží i k pošpinění a hanobení všeho vznešeného. Hry, které se tam hrají, jen zesměšňují aristokracii a jsou předzvěstí rozkladu společnosti.

¹⁴⁰ ZOLA, Emile. *Nana*. Praha: SNKLU, 1965, s. 313.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 313.

4. ZÁVĚR

Obraz prostitutky se v průběhu 19. století mění. Na začátku jsou vnímány jako pouhé oběti společnosti, které tvrdý život a nouze donutily, aby se prodávaly. Jsou to slabé ženy, jež marně touží po mravní očistě a následném obyčejném životě, ale to se jim nikdy nedaří. Tyto prodejné ženy se však mravně očišťují od bláta nejnižší společnosti díky skutečné lásce. Tento hluboký cit z nich dělá andělská stvoření, která obětovávají své štěstí i život pro svého milovaného. Tito padlí andělé touží po čistotě, která je symbolizována dítětem, tedy po životě ženy, která přivádí na svět nový život. Jejich sen je tak „obyčejný“, chtějí být manželkami a matkami. Avšak tyto prostitutky nejsou v pravém slova smyslu ženami, protože nemohou stvořit život, neboť toho nejsou hodny. I když přestanou provozovat nejstarší řemeslo světa, nemohou se navrátit do normálního života a provdat se. Jsou jen zbožím za pevně danou cenu a pověsti lehké, nemorální a prodejné ženy se nikdy nezbaví. Jsou navždy poznamenány neviditelným šarlatovým písmenem. Společnost nikdy nepřijme zpět mezi sebe tyto romantické hrdinky velké a čisté lásky. Nemůže jim být odpuštěno, že se prodávaly. Jejich život je zcela bezvýchodný a vždy končí smrtí ve velmi mladém věku. Proto autoři první poloviny 19. století s těmito mladými kráskami sympatizují. Alexandre Dumas mladší na konci svého románu *Dáma s kaméliemi* prostřednictvím čtenáře prosí společnost o shovívavost s těmito křehkými bytostmi, jež jsou pouhé oběti osudu. Dumas doufá ve změnu náhledu na prostitutky, které i přes svou profesi nepřestaly být lidskými bytostmi. Snad se i pro ně najde právoplatné místo ve společnosti a tyto ženy budou mít nějakou budoucnost, jinou než doposud - smrt.

Prostitutky druhé poloviny 19. století jsou pravým opakem těch dřívějších. Už to nejsou slabé ženy v područí druhých, ale osobnosti, které samy udílejí rozkazy, a ne je jen slepě přijímají jako Ester. Tyto ženy nejsou žádné oběti, samy si vybraly svůj osud prodejné ženy. A to jen a jen z lenosti. Za Druhého císařství dochází k největšímu rozkvětu prostituce v dějinách Francie. Toto období je dobou kurtizán, těch nejznámějších a nejdražších prostitutek, které jsou společností, ve které žijí, nejen akceptovány, ale dokonce oslavovány. To společnost natolik dojal smutný osud romantických prostitutek, že se postavení jejich nástupnic natolik změnilo? Nikoli. Měšťané a novodobá (Napoleonem I. vytvořená) aristokracie se utápí v luxusu a hýření Druhého císařství. Tato „lepší“ společnost oslavuje a ve všem napodobuje tyto kurtizány, protože je stejně, nebo dokonce ještě více perverzní než tyto „děvky“, které symbolizují svou dobu, která je obdobím luxusu, zhýralosti, přemíry a

marnotratnosti. Nicméně sami autoři nesympatizují se svými hrdinkami. Naopak jimi pohrdají a pomocí těchto idolů doby odhalují pravou tvář amorální společnosti s jejími animálními choutkami. Kdo je tedy více „děvkou“, která se prodává? Dělnice lásky, jež prodává jen své tělo, a nebo „vyšší“ společnost, jež zaprodává svou důstojnost a svou duši, jen aby ukojila své živočišné touhy?

Ester a Nana, dva tak různé symboly jednoho století. Obě jsou mladé, krásné a velmi známé kurtizány. Obě doslova poblázní starší muže, kteří se po jejich boku stávají dětmi. Ale nejsou šťastné a umírají velmi mladé, i když nesmírně bohaté. Mají sice na první pohled mnoho společného, ale zdání klame. Jsou tak jiné, jak to jen jde. Jedna je Noc a druhá Den.

Tmavovlasá Ester snědé pleti s orientální krásou židovky, která tehdy byla symbolem perverze a exotiky, je Noc. Její jméno může znamenat jak hvězdu, tak i touhu maskovat se, skrývat se, být zahalený, zahalit se. V tom případě by jméno Ester mohlo označovat někoho, jehož pravá totožnost není na první pohled zřejmá, nebo je záměrně skrývaná. Opravdu není jednoduché poodhalit roušku tmy a nalézt pravou Ester, protože je synkretickou postavou, která je vším a ničím. Ester si prochází třemi přeměnami. Nejprve je jen prostou židovskou prostitutkou van Gobseck, bez rodiny, postavení a budoucnosti. Posléze se tato pokřtěná židovka stává panensky čistou Marií jako paní van Bogseck, jež miluje a obětuje se pro nehodného slabocha. A nakonec se tento anděl přerodí v mstící se „děvku“ židovku, paní de Champy, jež ničí svůj vlastní lid. Ester je panensky čistá pouze a jen jako křesťanka. Na začátku a pak, když se znovu stává prostitutkou, je židovkou. Balzaková Ester je apologií národní nenávisti vůči židům, tomu proradnému a prodejnému národu, který se přizívuje na Francouzích. Ester je Balzakovou metaforou Izraele a židů, kteří neváhají změnit kabát tolikrát, kolikrát se jim to hodí.

Móda exotiky a zájmu o Orient upadá s koncem romantismu a na scénu přichází blondatá, modrooká Nana, která je symbolem Západu se svou sněhobílou pletí a kyprým tělem. Její mohutná a živoucí blondatá hříva symbolizuje novodobou svůdnost a sexualitu. Je celá bílá a žhnoucí jako Slunce, kolem kterého se všichni točí, jen aby se mohli na chvíli hrát v jeho svitu. Nana je Dnem, který však má mnoho podob. I Nana se přeměňuje a vyvíjí, ne však v andělské stvoření, ale v dravé zvíře, které symbolizuje novou dobu s jejími animálními choutkami. Nana, symbol perverzní sexuální touhy, která je naprosto neukojitelná, se přerodí v trestající bestii. V mytické monstrum, které, jak se zdá, nikdo a nic nezastaví. Nana, tato

parafráze hnusu, perverze a nemoci rozsévajícího divého zvířete, zemře ne na nemoc prostitutek, syfilis, ale na obyčejné neštovice. Je příznačné, že Nana nakazí dřívější symbol čistoty – dítě, které bylo také symbolem budoucnosti a nezkaženosti.

Oba autoři jsou proti tomu, aby prostitutky měly děti. Podle Balzaka nejsou hodny, aby na svět přivedly něco tak nevinného a čistého. A Zola nechce, aby tyto zdegenerované odpady společnosti rodily další generace ještě zdegenerovanějších potomků. Vždyť Nana je vlastně jen velkým dítětem, které truce a ničí své hračky, muže. Jak by tedy mohla být dobrou matkou a vychovatelkou příští lepší generace?

Ale přece jen mají Ester i Nana něco společného. A to nástroj své pomsty, kterým není nic jiného, než jejich tělo. Obě trestají společnost, ne jen jednotlivce. Ester pouze tu židovskou, ale Nana už celou, hlavně tu vyšší, bez rasového rozdílu, jak žida Steinera, tak i všechny ostatní. Zolův žid Steiner už nehraje hlavní roli, není v centru dění, tak jako Balzakův Nuncingen, je jen jedním z mnoha Naniných milenců. Židovi Steinerovi se nedostává žádného zvláštního postavení, už není tak bohatý a mocný, ale ani tak naivní. Hlavní roli převzal slabošský křesťanský aristokrat Muffat. Nana, zdegenerovaná moucha z příměstského hnojiště, tato dcera alkoholiků a ničemů, se mstí za sociální nerovnost a bezpráví na těch, pro které všichni její předci dřeli, na bohatých aristokratech. Byla to její pomsta, bezděčný projev zášti, dědictví po předcích. Mstila se vládnoucí třídě a její okázalosti.

Ester symbolizuje počátek konverze, přeměny společnosti a jejího odklonu od církve, nástupu morální degradace společnosti, která pro úspěch a peníze zradí kohokoli. Tento celkový úpadek vyvrcholí dekadentní, požívačnou a bezcharakterní společností Druhého císařství. Ester má jako mnohé prostitutky přezdívku: Torpille – dravá ryba, která omračuje svoji oběť elektrickým proudem. Trestající dravá ryba Ester, která svou krásou omráčila Nuncingena, je předzvěstí zvířecí Nany. Bez židovské Ester, která stojí na počátku rozkladu, by nebyla ani mytická bestie Nana, která kolem sebe rozsévá smrt. Obě, Ester i Nana, jsou pouhým produktem doby, kterou odrážejí.

Ester i Nana jsou sice hlavními hrdinkami románů, ale Ester hraje pouze druhořadou roli. Je jen jednou z kurtizán v názvu románu *Lesk a bída kurtizán*. Životní láska Ester, Lucien, v honbě za úspěchem zaprodá svou duši a stává se tak další kurtizánou, jak název

napovídá. Za zaprodání duše si Lucien vyslouží trest nejvyšší: smrt. Oba mladí milenci překračují společenské hranice: Lucien ve snaze stát se aristokratem, zaprodá Ester a ona překročí meze snahou stát se z prostitutky počestnou ženou. Oba jsou za to potrestáni smrtí. Pro oba se tak „sen o lesku stane bídou“. Lucienova touha po postavení a moci skončí sebevraždou ve vězení a Esterin sen o společném počestném životě s Lucienem se změní v zaprodání se Nuncingenovi, po němž si i ona vezme život. Paradoxně se v té chvíli ukazuje, že po strýci lichváři zdědila ohromné bohatství a její sen o obyčejném životě se téměř naplnil. Omyl. Nemohlo to dopadnout jinak, protože prostitutka se nikdy nemůže stát počestnou ženou.

Hlavní postavou Balzakovy románu a hybatelem, který vše řídí a určuje pravidla, je Herera. V boji tentokrát nevyhraje dobro a Bůh, ale zlo a Antikrist. Vyhraje falešný abbé Herera, který se tak stane jakýmsi novodobým bohem, bohem měšťanstva. Pravý Bůh je mrtvý, protože náboženství je už jen prázdná slupka, jen konvence. Nikdo již doopravdy v Boha nevěří, nikdo se k němu nemodlí. Už se modlí jen k nové modle, k penězům. Zatímco Nana se stává jedinou a hlavní postavou celého románu, jak sám název napovídá. Vždyť Nana je pokračovatelem Herery - Antikrista, to ona je oním novodobým bohem Druhého císařství, jenž značí příchod nové doby požitkářství, neřesti a přemíry. Novou modlou se stává rozkoš. A jejím symbolem je Nanina postel, která je vlastně novodobým oltářem. Není to oltář, kam se chodí pro slast duchovní, ale naopak pro slast tělesnou a perverzní. Naninou smrtí symbolicky končí celá jedna epocha. Je konec aristokracie jako vládnoucí třídy a zároveň je konec zlaté éry „vyšší“ prostituce. Nana je poslední velkou kurtizánou. Vrchol ohromného přepychu a hýření Druhého císařství končí. Po porážce v prusko-francouzské válce je nastolena Třetí republika. Už není bohaté aristokracie, která by si mohla dovolit platit kurtizány, tyto luxusní „děvky“. Nastává doba nevěstinců, levné a masové prostituce.

Počátek 19. století je ve znamení úpadku náboženství a novou modlou se stávají peníze, které jsou zdrojem moci. Cit je nahrazen bojem o moc. A tak je koncem 19. století víra nahrazena prostopášností a peníze jsou zdrojem neřestí. Novou modlou se stává tělesnost, vášně, touha a chtíč. Poživačnost zvítězila a tak je společnost paradoxně rozvrácena a ničena tím, čím schází nejvíce, svou pudovostí. To Nanino pohlaví drtí zhýralou pařížskou smetánku a rozkládá ji jako larvy zlaté mouchy, jež rozkládají mršinu až na prach. Až nezbude nic. A z tohoto nic se může zrodit nová, lepší a rovnější společnost. Zola v ni doufá s příchodem republiky. Ale bude tato nová společnost opravdu lepší než ta předcházející ?

V literatuře můžeme prostituci v 19. století chápat jako alegorii vývoje lásky, náboženství a umění. Nesmíme ale zapomenout, že prostitute, to jsou především peníze.

RÉSUMÉ

L'histoire de la prostitution en France présente des similitudes avec l'histoire de la prostitution dans d'autres pays d'Europe, à savoir une succession de périodes de tolérance et de répression, avec toutefois des particularités, telles qu'une période relativement longue de tolérance des lupanars (comme l'exprime le terme même de « maison de tolérance »). Le présent travail est consacré à la prostitution et les prostituées du XIXe siècle en France et à leur image dans la littérature française de l'époque. Nous avons choisi huit œuvres littéraires, afin de rendre compte des modifications successives que les personnages de prostituées ont subies entre les esthétiques « réaliste » et « naturaliste ».

Tout d'abord, nous avons présenté plusieurs auteurs romantiques et leurs prostituées : Victor Hugo et son drame éponyme *Marion de Lorme*, Alexandre Dumas fils avec Marguerite, l'héroïne de *La Dame aux Camélias* et Fleur-de-Marie, prostituée fragile d'un roman fleuve *Les Mystères de Paris* d'Eugène Sue. Ensuite, nous avons tourné notre attention vers des auteurs naturalistes avec leurs filles d'amour : la duchesse de Sierra-Leone, l'héroïne de la nouvelle *La vengeance d'une femme* des *Diaboliques* de Jules Barbey d'Aurevilly, Edmonde de Goncourt et son roman éponyme *La fille Elisa* et Joris-Karl Huysmans et sa *Marthe, histoire d'une fille*. Néanmoins, l'étude principale a été consacrée à la comparaison de deux grandes courtisanes, Ester qui est l'héroïne du roman *Splendeur et misères des courtisanes* de Balzac et Nana du roman éponyme de Zola.

En comparant Ester, principale représentante des prostituées « romantiques », avec Nana, qui est l'incarnation de la fille de joie « naturaliste », nous avons repéré plusieurs traits communs : leur bas âge, une grande beauté, la capacité de « transformer » leurs clients en des enfants obéissants, etc. Or, malgré toutes ces ressemblances, les deux personnages représentent des aspirations et destins contraires. Tandis qu'Ester est une victime de la société de la première moitié du siècle, Nana domine celle du Second Empire. Tandis que les prostituées romantiques ont été acculées à se vendre pour survivre, Nana et les autres « naturalistes » ont choisi leur profession par paresse, volupté et appât du gain.

Les différences entre Ester et Nana s'inscrivent également dans la trame narrative, ainsi que dans la symbolique des deux romans : Ester représente le mythe d'une prostituée

repentie, qui se transforme en « ange » par le sacrifice accompli au nom de l'amour pur. Par la suite, Ester se retransforme en prostituée, en grande courtisane destinée aux aristocrates et riches bourgeois. C'est sur eux, notamment sur le banquier juif Nuncingen, qu'elle effectue sa vengeance. L'opposition entre la prostituée juive, une créature impure, et la chrétienne purifiée voire angélique (Ester a été baptisée avant son retour à la prostitution), démontre bien l'antisémitisme de l'époque et, plus particulièrement, celle de Balzac qui classe, dans sa *Comédie humaine*, les personnages en genres dotés de caractéristiques physiques et morales que rien ne peut modifier. Ainsi Ester, quoique sincèrement repentie, ne peut pas échapper à sa nature biologique : « Vous êtes fille, vous resterez fille, vous mourez fille ... vous avez la bosse de l'amour. »¹⁴²

Nana et les prostituées de la deuxième moitié du XIXe siècle n'ont plus rien des femmes fragiles, désireuses de se repentir. Bien au contraire, Nana symbolise une femme forte et puissante, capable de détruire toute la société, de plus en plus malade de la luxure. Nana est une nouvelle Vénus, déesse de l'amour, de la séduction et de la beauté dans la mythologie romaine. Nana séduit les aristocrates, étourdis par sa beauté charnelle, brutale, animale et ravageuse. Cette « marquise de trottoir » dicte le ton, imitée par les femmes de la haute société. Cependant Nana, la plus grande courtisane de l'époque, n'est qu'une bête qui se joue des hommes, qui les dégrade, humilie et ruine pour venger la classe ouvrière dont elle provient. Elle est une vraie « mouche d'or », envolée de l'ordure qui empoisonne les hommes et à travers eux, toute la société contemporaine. Nana est l'une des formes du mal qui ronge « le monde d'en haut », le précipitant dans l'égout du déshonneur, de la violence, de la maladie et du suicide. Sa mort n'est ni un châtement, ni une rédemption mais une conséquence logique du déterminisme zolien.

Au cours du XIXe siècle, le mythe biblique d'une fille repentie et devenue ange s'est métamorphosé en un mythe terrestre et animalier. Ester, la courtisane dite Torpille, est un signe prémonitoire de la bête Nana. Tandis que les écrivains romantiques voulaient racheter des prostituées idéalisées (dont la faute était pourtant inexpiable, malgré tous leurs efforts), les écrivains naturalistes s'opposent à l'apothéose des prostituées, considérées de plus en plus comme un miroir de la société débauchée et perversie.

¹⁴² BALZAC, Honoré de. *Splendeurs et misères des courtisanes*. Paris : Gallimard, 2007, s. 104.

Dès les années 1870, le phénomène de la femme entretenue va considérablement diminuer à cause des changements de mœurs et de la transformation du capitalisme. Désormais, les hommes hésitent à se faire ruiner par une courtisane. La défaite de 1871 a relégué ces dernières vers une autre catégorie sociale. On leur demande d'être plus discrètes, moins insolentes et de ne pas usurper le rôle de la bourgeoise. La grande prostitution, de haut vol, se trouve de plus en plus remplacée par la prostitution de la rue, des maisons closes. La mort de Nana sonne le glas de l'époque des grandes courtisanes et ouvre celle de la démocratisation et la massification de la prostitution.

RESUMÉ

Historie prostituce ve Francii prochází obdobným vývojem střídavého potlačování a následné tolerance, tak jako v jiných zemích Evropy. V 19. století, období značného nárůstu prostituce, dochází ve Francii k reglementaci a toleranci nevěstinců. Tento princip pod názvem „francouzský systém“ následně přebírá většina zemí světa. Tématem práce je analýza změny pohledu na postavu prostitutky ve francouzské společnosti 19. století tak, jak je zobrazena v osmi dobových literárních dílech.

Nejprve jsme se zabývali porovnáním romantických hrdinek: Ester, Marguerite, Marion de Lorme a Fleure-de-Marie, které jsou pouhými oběťmi společnosti. Všechny tyto hrdinky byly okolnostmi donuceny provozovat nejstarší řemeslo světa a jen marně doufaly v počestnou budoucnost. Tito padlí andělé byli symbolem čistoty a opravdové lásky, díky které se změnili. Pro svého milovaného tyto prostitutky obětovaly vše a umíraly s myšlenkou na svou lásku. I když společnost jimi pohrdala, doboví autoři s nimi sympatizovali.

Následně jsme věnovali pozornost naturalisticky ztvárněným postavám prostitutek druhé poloviny 19. století, které už nejsou andělsky čistými stvořeními, ale naopak prohnanými manipulátorkami nebo dokonce symbolickými bestii. Tyto prostitutky: Nana, Elisa, Marta a vévodkyně d'Arcos de Sierra Leone, které si samy zvolily své povolání, už nejsou žádné oběti. Jejich nejtypičtější představitelkou je Nana, která jakožto vítězná Venuše vládne Paříži. Bestie Nana je paradoxně oslavována společností, která si ji staví na piedestal, a stává se symbolem nové doby. Naturalističtí autoři sice svými hrdinkami pohrdají, ale jejich pomocí odkrývají morální zvrácenost Druhého císařství.

Hlavní analytické textové srovnání bylo provedeno na Balzakově Ester a Zolově Naně. Tyto slavné kurtizány se svým tělem mstí na společnosti: exotická Ester trestá její židovskou část a Nana, dívka ulice, trestá společnost bohatých. Symbolizují proměnu společnosti, která upadá stále hlouběji, až na samé dno. Odklon lidí od křesťanské víry je symbolizován příchodem nového boha Herery (peníze), kterého střídá „děvka“ Nana (neřest a smyslnost). Bez židovské Ester, která stojí na počátku rozkladu, by nebylo ani mytické bestie Nany, která kolem sebe rozsévá zkázu a smrt. Obě prostitutky, Ester i Nana, jsou pouhým produktem doby, kterou zpětně odrážejí.

Seznam použité literatury:

Primární zdroje:

BALZAC, Honoré de. *Lesk a bída kurtizán*. Praha: Odeon, 1972.

BALZAC, Honoré de. *Splendeurs et misères des courtisanes*. Paris : Gallimard, 2007.

BALZAC, Honoré de. *Plukovník Chambert. Gobseck*. Bratislava: Nakladatelství Slováry, 1997.

BARBEY D'AUREVILLY, Jules. *Les Diaboliques*. Paris : Gallimard, 2003.

DUMAS, Alexandre. *Dáma s kaméliemi*. Praha: XYZ, 2008.

GONCOURT, Edmond de. *La fille Élisa*. Paris : UGE, 1979.

HUGO, Victor. *Marion de Lorme*. In: *Dramata*. Praha: SNKLU, 1964.

HUYSMANS, J.-K. *Marthe. Histoire d'une fille*. Paris : Les éditions G. Crès et Companie, 1876.

LE SAGE, Alain René. *Turcaret Crispin rival de son maître*. Paris : Librairie générale française, 1999.

MAUPASSANT, Guy de. *Kulička a jiné povídky*. Praha: SNKLU, 1956.

PRÉVOST, Antoine François : *Histoire du chevalier Des Grieux et de Manon Lescaut*. Paris : Imprimerie nationale, 1980.

SUE, Eugène. *Tajnosti pařížské*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1992.

SUE, Eugène. *Les mystères de Paris*. Paris : Laffont, 1991.

ZOLA, Emile. *Nana*. Praha: SNKLU, 1965.

Sekundární zdroje:

ADLER, Laure. *La vie quotidienne dans les maisons closes 1830-1930*. Paris : Hachette, 1990.

BÉRAUD. A. *Les Filles publiques de Paris, et la police qui les régit*. Paris : Desforges, 1839.

BOUDARD, Alphonse a ROMI. *L'âge d'or des maisons closes*. Paris: Albin Michel, 1990, 188 p. ISBN 22-260-4918-5.

CORBIN, Alain. *Les Filles de noce : misère sexuelle et prostitution au 19e siècle*. Paris : Flammarion, 1982.

DOUGLAS, J. D. *Nový biblický slovník*. Praha : Návrat domů, 1996. ISBN 80-85495-65-1. Heslo ACHAŠVERÓŠ.

DUFOUR, Pierre. *Histoire de la prostitution chez tous les peuples du monde depuis l'Antiquité la plus réculée jusqu'à nos jours*. Paris : Editeur Seré, 1851.

HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. Praha: Nakladatelství Advent-Orion, 2003.

JANÁK, Jiří. *Brána nebes: bohové a démoni starého Egypta*. Praha: Libri, 2005. 220 s. ISBN 80-7277-235-X.

LECOUR, C.J. *De l'état actuel de la prostitution parisienne*. Paris : Asselin, 1874.

PARENT-DUCHATELET, A.J.B. *De la prostitution dans la ville*. Paris : J.B. Baillière et fils, 1857.

PÍPAL, Blahoslav. *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*. Praha: Kalich, 2006. ISBN 80-7017-029-8. S. 114.

POIRIER, Jacques. *Judith. Echos d'un mythe biblique dans la littérature française*. Rennes : Presses Universitaires de Rennes, 2004. ISBN 2-86847-955-3

SANGER, WILLIAM W. *The history of prostitution. Its extent, cause, and effects throughout the world*. New York : Harper & Brothers, 1858.

SOLÉ, Jacques. *L'Age d'or de la prostitution de 1870 à nos jours*. Paris : Plon, 1993.

ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*. Praha: Mladá fronta, 1965.

Kapesní slovník cizích slov. Praha: Nakladatelství Plot, 2006. ISBN 978-80-86523-00-2. Heslo PROSTITUCE.